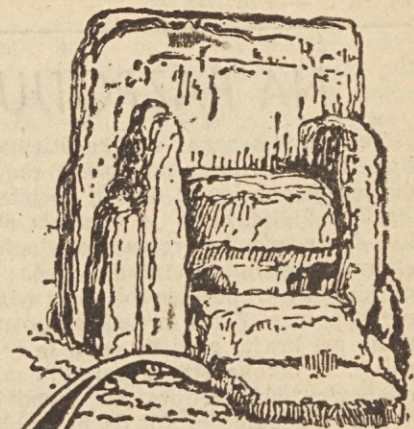

Koroska kronika

Izdajai

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 2.— šilinga.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 22. avgusta 1947

Številka 35

„Pojdi naravnost in širi bratstvo!”

(Svetovno zborovanje skavtov)

V Franciji so v prijaznem gozdiču Moisson pri Nantes-u, neposredno ob bregovih Seine pred kratkim slovesno otvorili svetovno zborovanje skavtov, ki bo trajalo par tednov. Na ogromnem prostoru, kjer se zborovanje vrši in ki meri 600 ha, je nastalo šotorišče, bolj podobno srednjeveškemu mestu. Francoska vlada je dala na razpolago 115 milijonov frankov za graditev in kritje stroškov.

10.000 francoskih skavtov, razdeljenih v 15 odsekov (kot je 15 pokrajin v Franciji), je radostno sprejemalo okoli 20.000 inozemskih sodrugov. Tako so n. pr. alžajski skavti sprejeli ameriške, angleške, armenske in novozelandske; lotarinška skupina je sprejela mlade Mehikance in one iz Kenije (v Afriki). Na zborovanje je prišel tudi predsednik Mednarodnega Rdečega križa švedski princ Folke Bernadotte, ki je obenem vodja švedske skupine.

V celoti je zastopanih 42 narodnosti. Najmočnejša inozemska skupina je angleška (8000 članov), potem belgijska (2000), severnoameriška (1500), in švicarska ter holandska (po 1000).

Zanimiva je notranja ureditev v tem skavtskem »mestu«. Vso javno upravo vodijo skavti sami. Ravnotako opravljajo policijsko in požarno službo. Imajo svojo banko za menjavanje denarja; v posebni bolnišnici je 200 postelj na razpolago. Zgradili so tudi poseben železniški kolo-dvor, kamor pripeljejo goste posebni vlaki na zborovanje. Pripravili so tudi ogromen prostor za motorna vozila, ker prihajajo dnevno tisoči obiskovalcev iz Pariza, za ogledovat potek zborovanja. Seveda tudi ne manjka velikih gostinskih obratov, kjer kuhajo po vzoru angleške in francoske kuhinje. Različne prodajalnice nudijo vse mogoče blago; notri je tudi gledališče, cirkus, pekarne, brivski saloni in športni prostor z 10.000 sedeži.

Na posebnem poštnem uradu izdajajo za to priliko izdane pisemske znamke; poštni žig nosi ime taborišča. Preskrbljeno je tudi za različna bogoslužna opravila, saj je notri katoliška in protestantska cerkev, sinagoga, mošeja in celo budistični tempelj.

Vsi skavti sicer nosijo kratke hlače in zeleno skavtsko srajco, vendar se ločijo po pokrivalu, kajti ne nosijo vsi širokokrajnega cowboy-skega klobuka: Indijci imajo svoj zeleni turban, Egipčani svoj rdeči fes itd.

Skavti celega sveta imajo za vodilo geslo njihovega ustanovitelja generala Baden-Powella, katerega sin je tudi navzoč na tem zborovanju: »Pojdi naravnost in širi bratstvo med svetom!»

Zborovanje poteka res v duhu bratstva med narodi, v znamenju skupnega ideala: služiti ideji svetovnega miru in složnosti med narodi. Zavedajo se dobro, da nikakor ni možno izboljšati materialnega položaja na svetu, dokler bo vladal duh sovraštva in nestrpnosti, nerazumevanja in strahu pred preteklostjo.

V tem je ravno ogromen pomen tega prvega povojnega svetovnega zborovanja skavtov. Njihova zapoved je za vse enaka: bratstvo in skupnost. In ta skupnost obsega vse narodnosti in vsa plemena. Ta močna ideja skupnosti bo mogoče več koristila svetu kot pa razne mednarodne konference, katerim ravno manjka ta duh in prepričanje, ki je privedlo te mlade ljudi skupaj: prepričanje, da je usoda vsakega posameznega človeka tesno povezana s skupnostjo; prepričanje, da neki deželi ali državi ne more iti dobro na račun druge; prepričanje, da je doba ozkosrčne narodne sebičnosti (egoizma) neizpodbitno minila.

Gospodarska obnova Evrope je nujna za obnovo vsega sveta

Pojmi: demokracija, diktatura, kapitalizem, socializem, načrtno gospodarstvo so že dalj časa predmet nasprotujočih si predstav. Ob tem ni prav nič čudno, da je doživel tudi Marshallov plan različne, celo v bistvu si nasprotujoče razlage. To izvira iz tega, ker so nekateri optimisti videli že takoj ob objavi Marshallovega načrta gospodarsko zvezo evropskih držav. Ko sta nato Bevin in Bidault sklicala pariško konferenco in je tudi Molotov v bistvu pristal na obnovo Evrope s pomočjo ameriškega kapitala, so bili o izvedbi načrta že popolnoma prepričani. Potem je prišel sovjetski »ne« in z njim dolgotrajna polemika o odklonilnem zadržanju Sovjetske zveze in vzhodnih držav. Do izraza je prišlo mnenje, da namerava Amerika finančno zaslužniti Evropo in da je zato dolžnost vseh narodov, da se upro ameriškemu načrtu. Ob tej priliki se je tudi jasno pokazala razlika med temelji vzhodnega in zahodnega gospodarskega sistema. Izgledalo je, da bo sad Marshallovega načrta delitev Evrope in da bo postalo evropsko sodelovanje le še pojem. Če bi bilo to res, bi bila skrb v zvezi z delitvijo Evrope upravičena. Ozračje je dejansko napeto, zaradi tega je še manj upravičeno pretiravati tam, kjer ni treba, in greniti ljudem že itak težko življenje.

Kaj se je dejansko zgodilo? V Ameriki so se posvetovali o rešitvi brezposelnosti,

ki je nastala vsled občutne konkurence južnoameriških držav. Razen tega so tu še velike rezerve ameriškega zlata, ki nima praktično drugega učinka, kot da slabi plačilno vrednost tujih valut in to vse dotlej, dokler bo ležalo neizrabljeno v kletah ameriških bank. Da bi prišli iz slepe ulice, so sklicali konferenco Mednarodne trgovinske organizacije v Ženevi. Na konferenci so bili tudi zastopniki Združenih držav, vendar so tudi tu govorili o stvareh, ki se dajo s praktičnim življenjem in potrebami le težko združiti.

Vkljub vsemu pa je imela konferenca vendar uspeh. Udeleženci so dobili jasno sliko o težkem položaju, v katerem se je znašla Evropa. V Združenih državah je vzbudila ta ugotovitev precej vznemirjenja. Finančni krogi so ugotovili, da je vsaka denarna pomoč Evropi kot voda v sod brez dna in da tudi padec vseh cerinskih meja med evropskimi državami ne bi zagotovil izboljšanja položaja. Kot je ugotovil ameriški kongres, ni nikakih izgledov, da bi evropske države mogle plačati blago, ki bi ga dobile od Združenih držav. Iz teh zaključkov je naredil Marshall sklep: predno moremo računati na evropski trg, moramo Evropo kot celoto obnoviti in postaviti njeno gospodarstvo na zdravo podlago. To je torej jedro Marshallovega načrta in ne morda kak manever proti Sovjetski zvezi. Vsled neštevilnih zavijanj Marshallove

izjave, je naletela izvedba načrta na velike ovire, kar lačnemu človeštvu gotovo ne koristi.

Ni nujno, da mislimo vedno le na ovire in težave. Tako mišljenje je sicer opravičljivo z ozirom na težave, skozi katere smo šli in lakoto, ki nam grozi, vendar moramo poiskati drugo pot in se iz preteklih izkušenj pripravljati na boljše mednarodno sožitje. Gospodarska obnova Evrope je nujna za obnovo vsega sveta. Vse velesile brez razlike so na tem zainteresirane. Da bi finančna pomoč Amerike pri obnovi mnogo koristila, to je pritrtil tudi Molotov. Gospodarska kriza Evrope je tako velika, da res ni pametno razpravljati o morebitnih razlikah med posamezniki. Celotno med ognjem in vodo je najti sredino, namreč: pogasjen ogenj; pa je ne bi mogli med ljudmi? (Po »Brazilci«)

Carinska zveza

V zvezi s predlogom o evropski carinski zvezi piše »Daily Herald«, da je potrebna za to znatna previdnost. Nujno je, da je pariška konferenca o Marshallovi predlogi sprožila mnogo govorjenja o evropski carinski zvezi. »Po našem mnenju je storila britanska vlada prav, ko je pozdravila zamisel kot tako, da pa je zelo previdna glede stavljanja neposrednih predlogov. V kasnejšem času bi svobodna in velika trgovska zveza, ki bi obsegala večino Evrope, rodila gotovo nekaj dobrih sadov, kakor je to primer pri Združenih državah Severne Amerike. Uspeh carinske zveze Belgije-Luxemburga-Nizozemske je dokaz, da takšen ideal ni neizvedljiv. Pri sedanjih neurejenih razmerah, ko ima vsaka država svoje lastne težave, pa še taka carinska zveza ni priporočljiva. Potrebna sta čas in previdnost. Zato bi ne bilo pametno, če bi praktični načrt za ameriško pomoč po Marshallovem načrtu tesno povezali z izdelavo načrtov za carinsko zvezo. Evropa in Britanija preveč nujno potrebuje dolarje in ne moreta čakati na izdelavo načrtov za Sovjetsko zvezo.«

Vojni ujetniki iz Sovjetske zveze

Kot je objavilo avstrijsko notranje ministrstvo, se bo v kratkem vrnila v Avstrijo orva skupina vojnih ujetnikov iz Sovjetske zveze. V zvezi s povratkom vojnih ujetnikov sporoča notranje ministrstvo še naslednje podrobnosti:

Da bi svoje vračajočih se vojnih ujetnikov iz Sovjetske zveze po najkrajši poti obvestili po povratku njihovih družinskih članov, bo radio Dunaj I (»Ravag«) sproti objavljala imena ujetnikov, ki se vračajo. Imena bodo objavljena tudi po radiu »Rot-Weiss-Rot«.

Svojci iz Sovjetske zveze vračajočih se ujetnikov, ki so menjali svoja bivališča in tega ujetnikom še niso mogli sporočiti, naj takoj pošljejo na notranje ministrstvo svoj prejšnji in sedanji naslov. Sporočila je treba nasloviti na: Notranje ministrstvo, oddelek 12/K, Dunaj I. Hohenstauffengasse 3. Posamezni vojni ujetniki bodo mogli na podlagi sestavljenih seznamov takoj ugotoviti sedanji naslov svojcev.

Po sporočilu avstrijskega poslaništva v Parizu je na poti v Avstrijo 218 avstrijskih vojnih ujetnikov. Nadaljni manjši transporti bodo v kratkem sledili. Zaključek odpusta vojnih ujetnikov iz francoskega ujetništva je predviden za 30. september 1947.

„Človeštvo, kam hitiš!”

Pred dobrimi dvema leti je od vojne izmučeno človeštvo skoraj vriskaje pozdravljalo tako dolgo zaželeni mir. Smrt in beda, strah in lakota so bili preko noči pozabljeni. Srečno in zaupljivo so gledali milijoni ljudi preko ruševin njihove opustošene domovine lepši in mirnejši bodočnosti nasproti, bodočnosti obnove in poprave krivic. Velesile so si ponudile roke in obljubile obvarovati narode pred ponovno tako nečloveško žaloigro. Skupno so šle na delo za zagotovitev tako težko zaželenega miru.

To je torej bilo pred dvema leti. Kako pa je danes? Mir, o katerem so ljudje mislili, da ga že imajo v rokah, se odmika v vedno bolj meglene daljave. Vse nade, ki naj bi svetu zagotovile pravičnost in sodelovanje, so se razblinile v nič. Po neštevilnih konferencah in posvetovanjih, ob sodelovanju tisočev članov komisij, podoborov in posebnih odborov se je sicer posrečilo napraviti nekaj mirovnih pogodb, pravemu miru pa smo se le zelo neznanost približali.

Nihče pač danes ne more prikazati točne dokončne slike bodoče Evrope. Medtem ko so pred dvema leti zadoneli zvonovi miru, imamo sedaj zopet vrste bojnih pozorišč. Na Kitajskem, v Indoneziji, v Grčiji, in v Južni Ameriki (Paragvaj) postajajo ljudje zopet vojne žrtve, kot bi nikdar ne bilo nikake »Listine o miru«.

Ostri strankarski boji, vladne krize in nasilne polastitve oblasti večajo negotovost v notranjosti dežel.

Politično popolnoma neustaljena Evropa je postala žoga političnih sporov med Zápdom in Vzhodom, ki postajajo vedno bolj resni. Delitev evropske celine na dva dela, ki je sicer — upajmo — samo začasna, je vedno bolj ostro začrtana in se vključ vsem olepšavanjem ne da utajiti. Četudi se zdi možnost nove svetovne vojne vsakemu pametnemu človeku kot nekaj nesmiselnega, četudi naj bi vsi naporji po-

litikov poizkušali z vsemi silami onemogočiti ponovitev take katastrofe, vendar ona visi kot grozeč Damoklejev meč nad prestrašenim človeštvom.

Milijoni preganjanih in izgnanih brezdomcev tavajo iz dežele v deželo. K tej živčeni dediščini ravnokar minule svetovne vojne se pridružuje negotova usoda stotisocev drugih.

Kratko in malo: pogled na gospodarsko zmedo, iz katere se je Evropa do danes zastojno poizkušala rešiti, ne daje ravno povoda, da ne bi bili zaskrbljeni. Iz vojne na bojnih poljanah je nastala nevarna igra velesil za gospodarske prednosti, da, večsih samo za dosego prestiža (ugleda).

To pa je ravno tista igra, radi katere narodi ne morejo doseči resničnega miru. Ni težko spoznati, da odgovorni činitelji ne smejo več dolgo zavlačevati, če res hočejo, da bodo vendar enkrat končno nastopili tisti časi, katere pričakujejo milijoni tostran in onstran morja. Prihodnji žarek upanja nam bo mogoče zasijal v prihodnji jeseni: nova konferenca zunanjih ministrov, tako da bomo mogli lažje in predvsem radostneje odgovoriti na naslovno vprašanje: »Kam hitiš, človeštvo?»

Tako misli eden izmed čitateljev. Kaj pa mislite vi k temu?

Prošnja Avstrije za sprejem v UNO odložena

Na predlog glavnega tajnika Organizacije Združenih narodov, Trygve Lie-a, je Varnostni svet UNO odložil sprejem Avstrije v UNO do ratifikacije avstrijske mirovne pogodbe.

Albansko prošnjo za sprejem v UNO so odklonili. Britanski zastopnik je poudaril, da Velika Britanija ne more glasovati za sprejem Albanije v UNO, ker je ugotovljeno, da je bila Albanija soudeležena pri nemirih na albansko-grški meji.

NA RAZPOTJU

Te dni sem segal v roke štirinajstletni kom. Živahne, sicer mladostno razposajene oči mojih pobičev in deklet, so bile vlažne. Prvič v življenju se je v mlada srca vse lilo spoznanje, kateremu mora nehoti prisluhniti tudi mladostnikova duša: na dolgi življenjski poti je bil postavljen prvi mejni kamen. Zlata, brezskrbna otroška leta so pri kraju, zdaj bo ostal le še spomin nanje. Iz otroka sta se porodila mladec in mladenka, zdaj stojita na razpotju, njiju korak je neodločen, kot da bi ju bilo strah pred daljavo, ki se odpira njunim očem.

In prav zdaj, ko se rišejo mladim srcem na obzorju obrisi nadaljne življenjske poti, bi tako iz srca rad vodil kratek pomenek z vama, oče in mati.

Vajin otrok, dragi oče in mati, je podoban drevescu, ki sta ga vidva zasadila v sadovnjaku. Le spomnita se, koliko truda je bilo potrebno, da je iz nežnega drevesca postalo lepo raščeno drevo, ki vama zdaj rodi žlahten sad. Ali ga nista skrbno in z ljubeznijo okopavala, mu dala oporo, ga varovala pred nevarnim mrčesom, gladavci in mrazom? Koliko bolj pa še potrebuje opore in nege vajin otrok! Vanj stavita vidva upe, tudi take, za katere je morda vaju opeharilo življenje. Ali sta pa tudi že kdaj premislila, da so upi le hiša, zidana na pesku, če bosta zdaj prepustila mladea in mladenko divji razdi?

Meni je bilo resnično žal, ko sem se te dni poslavljaj, morda tudi od vajinega otroka. Kako bo zdaj z njima, z Drejčtom in Mojco...? Kdo jima bo zdaj pomagal, ko bo moralo njuno mlado življenje v polnem razvezu kljubovati nevarnim pomladanskim viharjem? Pri tistiku roke sem čutil, da so njune mlade dlani že zdaj zdelane in žuljave. Vajene so dela od doma, v tem oziru jima življenje ne bo prineslo mnogo novega. S telesnimi močmi bo rastlo tudi delo in nekega dne bosta povsem domela, kako lepo in hudo obenem je, si v potu obraza služiti vsakdanji kruhek. Zastran tega si ne delam skrbi. Skrbi me le, ali bosta Drejče in Mojca krenila po pravi poti, zdaj ko stojita na razpotju? Tako srčno rad bi, takole po desetih letih, zopet segel v njuni roki in se pomenil z njima. Potem bi tudi vedel, če sta Drejče in Mojca, zdaj že dorasla človeka, šla pravo pot.

Šola je vajinega otroka, dragi oče in mati, pripravljala za vstop v življenje. Otrok je bil postavljen na trdne temelje za nas veljavnega družabnega reda, ki skuša osebnost posameznika podrediti zakonom, ki so potrebni za sožitje v veliki družini naroda, države in vsega človeštva. Šola je vajinega otroka navajala k vsemu dobremu in lepemu, da bi v njem tako izklesala plemenit značaj. Budila in utrjevala je v njem odkritosrčnost, resnicoljubnost, častiljube ter ga navajala k spodobnosti, varčnosti in zmernosti. Učila ga je ljubezni do Boga, do lastnega naroda in domovine ter spoštovanja cerkvenih zapovedi in posvetnih postav. Šola pa je obogatila vajine otroke tudi z znanjem, ki jim je razširilo duševno obzorje in ki jim bo v poznejšem življenju v prid.

Ali pa je to tudi vse? Nikakor ne! To so le temelji, ki pa še ne dajejo nikakega jamstva za poznejši značaj odraslega človeka. Koliko mladostnikov, ki so bili v šoli prav dobri učenci, zaide pozneje s prave poti. Kolikokrat sem se moral resno zamisliti, ko sem moral sodišču dati podatke o vedenju svojih nekdanjih šolarjev, ker so bili med njimi tudi taki, v katere sem takrat stavil najlepše upe. Komaj par let po odpustu iz šole, pa so že zašli na kriva pota. In prav tu nisem mogel drugače, kot da sem vso odgovornost naprtil staršem.

Že preje sem postavil primer, da sta mladec in mladenka po odpustu iz šole mlado drevo v razvezu, izpostavljeno nevarnim pomladanskim viharjem. In tako res lahko poimenujemo vse nevarnosti, katerim bosta morala zdaj kljubovati. Prav zdaj pa je vrsta na vaju dveh, oče in mati, da nudita vajinim otrokom krepko oporo.

Duševnost doraščajočega človeka, posebno pa še komaj šoloodraslega, je nadvse zamotana. Šele zdaj prične mladostnik umevati, prične primerjati in sklepati ter z odprtimi očmi in ušesi gledati ter prisluškovati vsemu, kar se okoli njega dogaja. Najvažnejše pa je, da mladostnik prav v teh letih, ki jim pravimo tudi »teletja leta«, išče pri odraslih — vzore. Sam še brez življenjskih izkušenj, pač še ne more pravilno presoditi, kaj je prav in kaj ne — in tako se le prerad oprime tudi lažnih vzorov. Ko opazuje odrasle, ga je skoraj sram njegove čiste in naravne neizkušenosti in potem se poizkuša z velikimi koraki prilagoditi življenjskim navadam odraslih ljudi. Ali ni smešnožalostno videti komaj šoloodrasle pobiče, ko se vrte pozno v noč na plesišču, ko se prično udajati pijači in ko si prižigajo prve cigarete? Ali naj bodo to vzori tudi za vajine otroke?

Naš pregovor pravi, da besede mičejo, a vzgledi vlečejo. Ni torej dovolj, da mladostnika le z besedami svariš in navajaš k spodobnemu življenju. Če mu pri tem

ZDRUŽENE DRŽAVE

John Foster Dulles, ki je določen za delegata Združenih držav pri glavni skupščini Združenih narodov, je govoril v New Yorku na tretjem svetovnem kongresu krščanskih cerkva in pri tem izjavil, da zmora moralna avtoriteta nedvomno nadomesti vojno. V svojem govoru je poudaril, da govori kot zasebni državljani in ne kot bodoči delegat pri predvideni skupščini.

Dulles je priporočil omejitve pravice veta velesil. Po njegovem mnenju bi bilo treba postaviti na dnevni red Glavne skupščine UNO »Trumanovo politiko« glede Grčije in Turčije in ne nedavne sovjetske ukrepe na Madžarskem. Dobesedno je dejal: »Ker se o teh vprašanjih že povsod razpravlja, kjer se govori o miru, bi morali o tem razpravljati tudi na glavni skupščini UNO. Nato je Dulles govoril o načinu, kako bi se izognili vojni potom moralne sile in izjavil: »Dolgo časa so sprejemali vojno kot normalno dejstvo. Sedaj pa izgleda, da vojna in civilizacija ne moreta več obstojati druga ob drugi. Vojna je postala po novih znanstvenih metodah preveč uničevalna. V okviru UNO pozikšajo postaviti »izven« zakona nekatera nova orožja. Toda znanost omogoča sedaj tako obširno uničenje in to s tako različnimi sredstvi, da je neverjetno, da je nemogoče, da bi mogli smatrati vojno še za socialno znosno. Moralna avtoriteta je nedvomno v stanu prevzeti nadzorstvo nad položajem. Ta avtoriteta more biti najmočnejša sila na svetu. Moralna sila, ki je izvirala posebno iz krščanskih narodov sveta, je omogočila ustanovitve organizacije Združenih narodov. Kadar se kakšna država boji, da bi se o njeni politiki razpravljalo, je to že dober dokaz, da je treba o njeni politiki nujno razpravljati. Ob-sodba ne bi imela pravnih posledic. Toda neugodna sodba bi nedvomno vplivala na bodoči obstoj obsojene politike in zelo verjetno dovedla do spremembe in opustitve te politike.«

V Rio de Janeiro-u je te dni konferenca »Medameriške varnosti«. Predsednik Truman je osebo spremil na letališče delegacije Združenih držav, ki jo vodi zunanji minister Marshall. Skupaj s predsednikom je bilo pri slovesu navzočih nad petdeset najvidnejših predstavnikov ameriške politike.

Tik pred odletom letala je predsednik Truman izjavil: »Prišel sem na letališče, da voščim našim delegatom srečno pot in da istočasno izrazim željo po srečnem zaključku posvetovanj.«

Na Trumanov pozdrav je Marshall odgovoril: »Odhajamo na jug z velikimi upi in velikim zaupanjem v uspeh stvari, katero smatram za zelo važno, namreč za ojačanje zahodne poloble. Menim, da je ta konferenca iz svetovnega vidika zelo važna.«

ROMUNIJA

Poročevalec zunanjega ministrstva Združenih držav je izjavil, da je dobilo zunanje ministrstvo od svojega zastopnika v Romuniji vesti, po katerih naj bi bili voditelji romunske opozicije podvrženi zaskrbljuvanju 3. stopnje, da bi jim s tem izsilili »priznanje« še pred pričetkom procesa.

Poročevalec je omenil, da je izrazilo zunanje ministrstvo svojo resno zaskrbljenost zaradi naraščajočega zatiranja civilnih svoboščin v Romuniji in da je obvestilo tisk, da je ameriški zastopnik v Romuniji predal tozadevno noto romunskemu zunanjemu ministru.

Iz nedavnih poročil, ki jih je dobilo ameriško zunanje ministrstvo, je razvidno, da je bilo pred nedavnim aretiranih približno 2000 članov opozicije. Te žrtve so sedaj

ne daš dobrega vzgleda, je vse tvoje besedičenje podobno mlatenju prazne slame. Prvo, kar torej domača vzgoja mladostnika zahteva od vaju, oče in mati, je vajino vzgledno življenje. To bo najkrepkejša opora za dobro in pravilno rast vajinih otrok. Zavedajta se, da Drejče in Mojca ostro opazujeta in presojata in moja želja je, da bi v vaju dveh res videla in našla vzor za vse življenje.

Drugo je, nikar ne puščajta otrok brez nadzorstva! Prav v teh letih ljubita mladec in mladenka družbo in tu naj bo vajina prva skrb, da se bosta družila le s sovrstniki spodobnega in čistega značaja. Nič ne škoduje mladostniku bolj, kot slabša, pokvarjena družba. Ne odrekajta mladini razvedrila, ki jima je potrebno, vendar je pri tem treba budno zasledovati vse poti, ki jih hodita mladec in mladenka.

Tretje pa je pouk. Vidita, tudi ta je še potreben. Tu ne menim pouka, ki naj mlade ljudi navaja h koristnemu delu, varčnosti, zmernosti in drugim čednostim, čeprav je še tudi v tem pogledu večkrat potrebna marsikatera dobrohotna, a tudi ostra beseda. V mislih imam pouk, ki naj v obliki razgovora med starši in mladostnikom pri-

po zaporih in koncentracijskih taboriščih, kjer so izpostavljene nečloveškemu postopanju. Med temi žrtvami je tudi predsednik romunske narodne kmetijske stranke dr. Julij Maniu, predsednik liberalne stranke Bratinau in vodja neodvisne socialno-demokratske stranke Petrescu.

VELIKA BRITANIJA

Pretekli teden je zaključila Indija svojo dolgotrajno borbo za dokončno neodvisnost. Na osnovi razgovorov, ki so jih imeli zastopniki indijskih političnih strank in pooblašenci britanske vlade, sta se ustanovili iz Indije dve svobodni državi: Indija in Pakistan. Proglasitev suverenosti so v Indiji proslavili na najslavnejši način. Istočasno je ves svet z velikim zadovoljstvom sprejel na znanje sklep britanske vlade, ki se je ob tej priliki odpovedala gospodstvu nad največjim dominionom svojega kraljestva. Številne čestitke, ki sta jih prejela predsednika obeh novih suverenih držav od najvidnejših predstavnikov svetovne politike, dokazujejo, da si ideja Združenih narodov, ki jamči suverenost vsem narodom, le počasi utira pot v življenje.

Pakistan in Indija sta že vložili prošnjo za sprejem v Organizacijo Združenih narodov, kjer hočeta skupno z drugimi neodvisnimi narodi sodelovati o usodi sveta.

SOVJETSKA ZVEZA

Sovjetski diplomatski zastopnik v Atenah je predal grški vladi protest, češ da je ona izdala več odredb, ki niso v skladu s sovjetsko-grškimi diplomatskimi odnosi. V atenskih vladnih krogih smatrajo ta protest kot prvi korak k prekinitvi diplomatskih odnosov, katero že dalje časa pričakujejo.

POLJSKA

Poljski poslanik v Združenih državah Severne Amerike je obiskal zunanjega ministra Marshalla in ga naprosil, naj vlada Združenih držav ponovno prouči svoj sklep, po katerem naj bi bila Poljska črtana iz ameriškega programa za pomoč Evropi. Nadalje je naprosil, naj Združene države tudi Poljsko upoštevajo pri delitvi žita.

GRCIJA

Po poročilih angleške poročevalske službe Reuter je grška vlada ponovno zaprosila Združene države Sev. Amerike in Vel. Britanijo za pomoč, sicer bo prišlo do propada. Radi štirih dejstev so atenski krogi zaskrbljeni: 1. ker so izgubili zaupanje v Organizacijo Združenih narodov po vloženem sovjetskem ugovoru (vetu) na ameriški predlog o odposiljavi nove balkanske komisije; 2. radi pogodbe med Bolgarijo in Jugoslavijo; 3. radi poročila, da je »demokratska armada« upornikov prevzela inicijativo; 4. radi nameravanega odhoda britanskih čet iz Grčije.

V Varnostnem svetu so nadaljevali z obravnavo grškega obmejnega vprašanja. Poljska je stavila kompromisni predlog, po katerem naj bi se prizadete države (Albanija, Bolgarska, Grčija in Jugoslavija) same neposredno med seboj pogajale za rešitev tega balkanskega spora. Varnostni svet je ta predlog odklonil z 9 proti 2 glasovoma. Grški zastopnik je izjavil, da Sovjetska zveza in njene tri balkanske sate-litske države odločno hočejo preprečiti vsako posredovanje Združenih narodov na Jugovzhodu, dokler ne bi Grčija pripadla sovjetskemu bloku. Zato mora Varnostni svet takoj posredovati. Avstralski zastopnik je predlagal, da naj se položaj na Bal-

vede mladea in mladenko na pravo pot v vseh vprašanjih, ki prav v teh letih razburkava mlado kri. Ko se pri mladenki pojavijo prvi znaki ženskosti, ima mati pač najlepšo priliko, da na lep in primeren način pouči dekle o vseh nevarnostih slabega in razuzdanega življenja, a tudi o vzvišenem smotru čistega materinstva. Pa tudi očetu se bo kmalu in večkrat ponudila pri-ložnost, obdržati svojega fanta v tem oziru na pravi poti. Prav danes je ta pouk še najbolj potreben, saj je pretekla vojna zasejala med našo mladino mnogo plevla in kuga spolnih bolezni zajema že tudi naše podeželje. Verjemita mi, oče in mati, da ena sama dobro premišljena beseda iz vajinih ust zaleže pri tem več kot pa pouk in svarjenje oblasti in raznih predavateljev.

Ob koncu pa vama, dragi oče in mati, polagam na srce še eno prošnjo: storita vse, da bosta Drejče in Mojca ostala zvesta domači zemlji, svojemu rodu, govorici in veri. Budita in negujta v njiju za-vest, da pripadata sicer števil-čno majhnemu, a posvoji zgodo-vini in kulturi velikemu in bo-gatemu narodu Slovencev. -kt-

kanu smatra kot ogrožanje svetovnega mira, zato naj Varnostni svet v smislu predpisov Združenih narodov pozove Albanijo, Bolgarijo, Grčijo in Jugoslavijo, da naj prenehajo s kakršnikoli izzivanji. Vse štiri prizadete države naj takoj prično s pogajanjmi, da bi na ta način razčistili položaj, o čemur naj Svetu pošljejo poročilo do 6. septembra. Varnostni svet pa naj odpošlje na Balkan opazovalce. Sovjetski zastopnik Gromiko se je odločno zoperstavil temu predlogu.

MADŽARSKA

Britanski in ameriški diplomatski zastopnik v Budimpešti sta dobila od svojih vlad navodila, naj opozorita madžarsko vlado na člen 2. madžarske mirovne pogodbe, po katerem je zagotovljeno svobodno izražanje političnega prepričanja. Ameriško zunanje ministrstvo zahteva na podlagi podatkov madžarskih komunističnih listov pojasnila, kako je izgubilo milijon madžarskih državljenov volilno pravico — v nekaterih okrajih celo do 70%; tovarniške delavce označujejo kot bivše kapitaliste, stare ženske pa kot vlačuge. Britansko zunanje ministrstvo pa navaja, da so Judje, ki so bili svoj čas po koncentracijskih taboriščih, označeni kot nacisti, dočim je bila ljudem z akademsko izobrazbo odvzeta volilna pravica pod pretvezo, češ da so duševno omejeni.

Drobne novice

Italija in Združene države so podpisale pogodbo, s katero bodo mnoge določbe italijanske mirovne pogodbe omiljene. Po izjavi poročevalca ameriškega zunanjega ministra imajo zahteve po povračilu, katerim se Združene države s to pogodbo odrekajo, vrednost ene milijarde dolarjev.

Izjava francoskega zunanjega ministra Bidaulta, da namerava Francija obnoviti trgovske odnose s Španijo, je vzbudila v španskih begunskih krogih zaprepačenje.

Po poročilih kitajskih komunističnih radijskih postaj so tamkajšnji komunisti izgubili lansko leto 69.000 mož.

Pri neki proslavi socialistične mladine v Svarovu na Češkem je član češke komunistične mladine Vincenc Lukosik ubil Franca Kallusa, člana socialistične mladine. Radi tega je prebivalstvo razrušilo tamkajšnji komunistični dom.

Po nekem poročilu iz Pariza namerava jugoslovanska vlada prekiniti diplomatske odnose s Vatikanom.

Socialistična stranka Bavarske je poslala tamošnji komunistični stranki izjavo, v kateri odločno odklanja vsako sodelovanje z njo, češ da tudi bavarska komunistična stranka ne deluje po lastnih sklepih in da se nikakor ni še povrnila k pravi demokraciji, temveč isto samo izrablja v svoje taktične namene.

Ameriški zunanji minister Marshall je izjavil, da je zopet črtan kredit 7 milijonov dolarjev, katerega naj bi dobila Madžarska. Ta kredit je bil odobren še pred preosnovo vlade.

Vlade Francije, Velike Britanije, Združenih držav in Italije so podpisale sporazum o likvidaciji nemške imovine v Italiji.

Eva Peron, soproga argentinskega državnega predsednika, je na svojem potovanju po Evropi bila nazadnje v Švici, odkoder je odšla preko Pariza in Lizbone nazaj v Argentino.

Ameriški znanstveniki so iznašli sredstvo oz. pripravo, ki omogoča zvišati proizvodnjo atomskih bomb od sedanjih šest mesečno na deset komadov tedensko.

Na pobudo vatikanskih oblasti bo ustanovljena mednarodna »Caritas«, katere naloga bo združiti vse mednarodne katoliške dobrotelne organizacije vsega sveta.

Pod predsedstvom britanskega državnega tajnika za prekomorsko trgovino so se pričela v Londonu trgovinska pogajanja med Veliko Britanijo in Jugoslavijo.

Kot so objavili v Londonu, je Francija pristala na razgovor treh velesil, ki naj bi uredile potrebne korake za dvig nemške industrije. Francoska vlada je v svojem odgovoru britanski vladi izrazila željo, da bi bili razgovori odloženi na poznejši čas.

Po poročilu BBC bodo koncem tega tedna na Angleškem povišali plače poljskim delavcem. Nova minimalna mezda bo znašala 180 šilingov tedensko za osemindeseturni delovni teden. Prav tako bodo povišali plače za mladoletne ter žene.

Iz mednarodnega slovarja

Konferenca v Dumbarton-Oaks (nadalj. iz prejšnje štev.): Organi Združenih narodov naj bi bili: a) Glavna skupščina, sestavljena iz zastopnikov vseh včlanjenih držav, b) Varnostni svet, sestojec iz zastopnikov štirih velesil in Francije, s stalnimi sedeži, in iz zastopnikov šestih drugih dežel, ki naj bodo voljeni v razdobju dveh let, c) mednarodno sodišče in d) tajništvo. Varnostni svet naj ima stalna zasedanja, z nasveti vojaškega značaja pa ga naj podpira odbor, sestojec iz vodij delegacij velesil. Članske države morajo imeti vedno na razpolago gotove vojaške sile, posebno zračne, za potrebe Organizacije. Glavna moč Organizacije Združenih Narodov, dejansko vsa moč, bo ležala v Varnostnem svetu. V eni točki se na konferenci v Dumbarton Oaks niso zedinili, namreč pri vprašanju, kaj naj se zgodi, če ena izmed velesil (glavnih članic) napade drugo deželo in izzove vojno.

Konferenca v San Franciscu se je vršila od 25. aprila do 26. junija 1945 in njen namen je bil, da izpolni vrzeli in izdela podrobnosti točk s konference v Dumbarton Oaks. Glede Organizacije Združenih narodov so se na konferenci v San Franciscu zedinili, kakor sledi: Organizacija naj ima šest glavnih organov: 1. Glavno skupščino, 2. Varnostni svet, 3. Gospodarski in socialni svet, 4. Opolnomočeni svet, 5. mednarodno sodišče in 6. tajništvo. Glavna skupščina bo imela pravico do nadzorstva nad delovanjem vseh odsekov organizacije in bo sestojala iz vseh članov organizacije Združenih narodov. Varnostni svet bo sestavljalo 11 dežel, pet od teh bo (stalno): Velika Britanija, Združene Države, Sovjetska Zveza, Francija in Kitajska. Pri glasovanju bodo sprejeti predlogi, sklepi itd., če bo najmanj 7 dežel glasovalo za predlog, vključno pozitivnih glasov petih stalnih članov.

Dolžnost gospodarskega in socialnega sveta bo, dati pobudo za raziskave in predlagati akcije v vseh mednarodnih gospodarskih, socialnih in tudi zdravstvenih vprašanjih. Opolnomočeni svet prevzame funkcije stalne mandatne komisije pri bivšem Društvu narodov, t. j. ima nadzorstvo nad upravo vseh ozemelj, ki nimajo lastne vlade. Mednarodno sodišče bo glavni pravni organ Združenih narodov in vsak član organizacije se mora pokoravati njegovi razsodbi. Postopek v slučaju mednarodnega spora je sledeč:

1. Vse dežele, ki so zapletene v spor, bodo morale zahtevati rešitev zadeve potom pogajanj, diplomatske preiskave, posredovanja, poravnave, nepravne razsodišča, sodnega postopka ali kakršne koli druge miroljubne poti, ki si jo sami izberejo.

2. Varnostni svet bo vzel na znanje vsak mednarodni spor in bo opolnomočen, izvršiti preiskavo, da lahko ugotovi, ali ta spor ogroža mir in varnost.

3. Vsaka včlanjena država, ne glede na to, ali je zapletena v spor, lahko opozori Varnostni svet ali Glavno skupščino na spor.

4. Ako poroča dežela, ki je zapletena v

spor, o tem Varnostnemu svetu, mora vnaprej sprejeti obveznosti mirne poravnave.

5. Varnostni svet lahko pri vsaki stopnji spora priporoča prizadetim državam, da sprejmejo en ali drugi načrt, ki je potreben za poravnavo.

6. Če v spor zapletene dežele še potem, ko so bile vse te mere podvzete, ne morejo ali nočejo poravnati spora in s tem še nadalje ogrožajo mir in varnost, lahko Varnostni svet podvzame najstrožje mere (uporabi vojaško silo).

Druga pomembna reč, o kateri so razpravljali na konferenci, in ki je povzročala mnogo vročih ur, je bila pravica veta (ugovora). Po dolgih prepirih so se končno zedinili v toliko, da ima vsaka izmed velesil pravico veta in da ne more priti do sprejema kake določbe ali predloga, ako ena sama velesila vloži svoj veto, četudi so vsi drugi člani soglasno za dani predlog. — Če so si torej vse dežele edine, kako se mora ta ali ona zadeva izvršiti in n. pr. samo Rusija ugovarja, — vloži svoj veto —, potem pade vse v vodo in pogajanja se lahko začno znova.

Konkordat je prvotno pomenil sporazum med Vatikanom in italijansko vlado, s katerim je bila leta 1929, vzporedno z Lateransko pogodbo, poravnana spor, ki se je začel leta 1871. zasedbo Rima. Danes

splošno pomeni konkordat pogodbo (cerkveno) Vatikana z drugim državami.

Kuomintang. Radikalna stranka v kitajski politiki, ki se je pojavila po revoluciji leta 1912. Bila je proti vsaki obliki vlade, ki ima značaj diktature in je zahtevala vlado, v kateri so predstavniki ljudstva. Kuomintang je leta 1916. celo osnovala neodvisno vlado v Kantonu. Prvi njen vodja je bil Sunjatsen. Pozneje je postal vodja Kuomintanga Čangkajšek, ki je bil predsednik vlade za časa dolgotrajne vojne z Japonsko. Ustanovil je Kuomintang pravzaprav Sunjatsen, ki je tudi sestavil program stranke, ki naj bo: a) demokratična vlada, b) izboljšanje življenjskega položaja ljudstva, c) povračilo škode, ki so jo utrpeli Kitajci s tem, da so tuji živeli na njihove stroške. Vendar pa naj daje Kuomintang pri svojem delovanju prednost drugi in tretji točki tega programa pred prvo.

Lateranska pogodba je bila sklenjena leta 1929 med vladama Vatikana in Italije. Z njo je bilo konec stalnih sovražnosti, ki so bile med obema državama od leta 1870., ko je Italija zasedla Cerkevno državo. S to pogodbo je bila vrnjena papežu politična suverenost, a le na zelo omejeni stopnji. Vatikan pa je s svoje strani priznal Rim kot glavno mesto italijanskega kraljestva. Obenem s pogodbo je bil sklenjen konkordat, ki je zagotovil Cerkvi pravice v vzgojnih, zakonskih in drugih vprašanjih Italije. (Dalje prih.)

VOZ

(Zgodovinski oris)

Voz je še vedno najvažnejše in najuporabnejše prometno sredstvo, ne sicer za velike, pač pa za male razdalje. Za kmečko gospodarstvo je voz najpotrebnejši. Kakor bi človek brez nog ne mogel opravljati vsakdanjih del, tako bi kmetija brez voza ohromela. Kako bi spravil kmet na polje gnoj in z njega pridelke, kako seno s senožit in travnikov, kako iz gozda les? Pozimi pa uporablja vlake in sani, a spomladi, poleti in jeseni brez lahkih in težkih voz ne more izhajati.

Vsakogar bo zanimalo, kaj nam priča zgodovina o vozu in njegovem razvoju. Nimamo sicer mnogo zgodovinskih poročil o tem prevažnem gospodarskem in prometnem sredstvu, a toliko jih je vendar, da moremo iz njih črpati najvažnejše podatke.

V davnih časih so gotovo ljudje uporabljali mesto voza le vlake in sani, kakor jih najpreprostejši narodi še danes rabijo. Celotno na Kanarskih otokih, ki so tako blizu Evropi, so še sedaj v rabi. Kdaj so iz tega enostavnega prometnega sredstva izumili voz na dveh kolesih, se ne da ugotoviti, vsekakor pa že davno. Na asirsko-babilonskih v steno vdelenih ali vklesanih kipih — reliefih iz drugega tisočletja pr. Kr. in na egiptanskih slikah iz 14. stoletja pr. Kr. so že upodobljeni bojni vozovi z dvema kolesi. V velikanskih grobovih iz istih časov so znanstveniki našli take bojne vozove, katere so Egipčani zazidali v grobišča svojim umrlim vladarjem poleg drugih dragocenosti. Grki so ravno tako uporabljali

dvokolesne bojne in dirkalne vozove, kar zaznamo iz njihovih kiparskih in slikarskih del v četrtem in tretjem stoletju pred Kr. Rimljani so rabili kmalu po Kr. r. tudi štirikolesne vozove nekega kmečko gospodarstva, temveč tudi za potovanje in za prevažanje bogatinov po mestih. V dobi rimskih cesarjev so bili taki lepo izdelani in okrašeni vozovi, nazvani »carrucca«, v navadi. Bili so precej podobni novodobnim osebnim vozovom.

V Srednji in Severni Evropi je nastal štirikolesni voz iz treh bojnih dvokolesnih vozov. V bronasti dobi (od 1000 do 500 pr. Kr.) so bili taki leseni, z bakrom okovani štirikolesni vozovi v rabi, kar dokazujejo izkopanine tedanjih grobov. V narodnem muzeju v Kopenhagenu na Danskem se nahajata dva taka voza, ki so jih izkopali v Jutlandiji.

Preseljevanje narodov in silni boji skozi tri stoletja so uničili cvetočo Srednjo in Zapadno Evropo. Ko je v 5. stoletju propadlo rimsko cesarstvo, je propadel tudi potniški in poštni promet po izbornih cestah. Za vzdrževanje cest se ni nihče brigal. Po slabih, razbitih in razrušenih srednjeveških cestah so redkokdaj vozili potniški vozovi. Tedaj so potniki, zlasti trgovci uporabljali te težke tovorne vozove. Vitezi, vojaki in duhovniki so jezdili na konjih. Starejše ljudi in plemiške gospe so pa nosili mežgi na nosilnicah. Za kmečko gospodarstvo so pa vedno služili štirikolesni vozovi. V 13. stoletju so prišli zopet

v navado boljši vozovi za osebno vožnjo. Kralj Ludvik je l. 1294 prepovedal pariškimi meščankam uporabljati take vozove, v kakršnih so se vozile dvorne gospe. V 15. stoletju so ljudje že splošno rabili vozove za potovanje. Ti so bili še zelo preprosto izdelani. Pod sedežem ni bilo nikakih peresnic, oje se ni dalo premikati, vsled česar je bilo obračanje težavno in naporno. Vendar so bili ti vozovi lepo izrezljani, poslikani in prepreženi s finim usnjem, svilo in žametom. Tak voz iz l. 1475. je v graškem muzeju Johaneum.

Posebna vrsta voza za osebno vožnjo je bila kočija. Baje je dobila to ime po slovaški vasi, Koče pri Rabu na Severnem Ogrskem, kjer so jo kolarji prvič izdelali. Ogrski kralj Ladislav je daroval tak voz Francoski kraljici Mariji l. 1457. Sedež in njegovo agrodje je bilo s štirimi jermenji pritrjeno na kolesne osi na navpičnem tramču, da se je prosto gibalo sem in tja in ni tako treslo potnika na slabih cestah. V 16. stoletju se je kočija razširila in splošno uporabljala. V 17. stoletju se je pa njena sestava in naprava zelo izboljšala. Sprejeto in zadnjo os so kolarji zvezali s soro, da so kolesa trdnje stala. Na prednji del sore so pritrili železni obroč, podoben labodjemu vratu, v sedežni prostor, pokrit s streho, so vstavili okenc. Pozneje so nadomestili leseno soro z dvema železnima drogoma. Zaprti, s stekleširilo to razkošje po celi Evropi.

Kočije so bile od 16. stoletja dalje zelo razkošno opremljene. Italijani so v tem razkošju prednjačili. Uvedli so takozvani korzo kočij, ki se je uveljavljal o pustu po mestih. Te lepe, dragocene kočije so vozili po 4 pari konj. V njih so sedele plemenitašnje in meščanke v razkošnih oblekah in se peljale v spremstvu kavalirjev, ki so jezdili na konjih. Iz Italije se je raz-

V 17. stoletju so se pojavili v velikih mestih, zlasti v Londonu in Parizu izvoški. Nikolaj Sauvage je uvedel redni potniški vozi promet med Parizom in Amiensom. V obeh mestih je imel svoje hleve. Ti potniški vozovi so kmalu dobili ime »fi-jaker« po hotelu de S. Fiacro v Amiensu, kjer se je Sauvage ustavljal. L. 1662. je začel voziti iz Louvra v Parizu v St. Denis, Vincennes in Versailles omnibus z veliko sedeži. Vozil je le 16 let. To vožnjo so zopet vpeljali l. 1818. Iz Pariza se je to vozilo kmalu razširilo v vsa druga glavna evropska mesta. V 18. stol. je nastal štirisedežen »landaver«, ki je imel iz usnja ali drugega blaga napravljeno streho. Na Francoskem so uvedli takozvano »sociable« s tremi sedeži na vsaki strani in širokimi zaščitniki zoper dež in blato. Koncem 18. in v začetku 19. stoletja so se pojavile še razne vrste kočij in potniških voz. L. 1783. so upeljali na Angleškem »mail coach«, zaprti poštni voz s streho, ki ga je napravil John Palmer. Vozil je med Londonom in Bristolom. V 19. stoletju so se razne vrste vozov vedno bolj izpopolnjevale v sestavi, kolesju, peresnicah, zavorah, oiesu itd. Z gumijastimi kolesi so prvič vozili l. 1845. V 20. stoletju je pa začel avtomobil izpodrivati vse vrste vozov razen najrazličnejših lahkih in težkih kmetijskih, katerih ne bo mogel zlepa nadomestiti zaradi terenskih in vremenskih prilik.

Iz našega slovstva

22.

Kot zgodovinar je napisal urednik Frančišek Levec v nemščini več zgodovinskih člankov, predvsem pa ga je kot profesorja slovenščine zanimala slovstvena zgodovina. Stritarju je za »Zvon« napisal življenjepis Vodnika, Prešerna, Čopa in Jenka. Dolgo vrsto drugih pa je priobčil v »Ljubljanskem zvonu« in izdajah »Slovenske Matice«. Posebno izčrpni so življenjepisi Erjavca, Levstika, Josipa Marna, Valjavca, Kopitarja in Kersnika. Pisani so preprosto in prijetno. S temi spisi in z izdajanjem Erjavčevih, Jurčičevih, Levstikovih in Valjavčevih del je Levec vzbudil med Slovenci zanimanje za slovstveno zgodovino.

Levec je bil dolga leta odbornik Slovenske Matice in si je pridobil velike zasluge za dvig njenih izdaj. Nadvse uspešno je bilo njegovo delo v uredništvu »Ljubljanskega Zvona«, katerega je vodil celo prvo desetletje. Ob njem je zbral tedanje najboljše pesnike in pisatelje in jih navajal k realističnemu pisanju. Dobro je sestavil tudi prvi »Slovenski pravopis« (1899), vendar je doživel razen pohval tudi srdite napade nasprotnikov.

*

Pod vplivom Jurčičevih spisov se je slovensko pripovedništvo razvijalo zmiraj bolj v smeri realizma. V slovstvu naj bi se zrcalilo resnično narodovo življenje brez pretiranega idealiziranja. Hkrati pa so Jurčičevi nasledniki snovno izpopolnili delo svojega mojstra; dočim je risal Jurčič v prvi vrsti kmetstvo življenje in se mu risanje značajeve in življenja izobražencev vobče ni tako posrečilo, so Kersnik, Mencinger, Detela v naši pripovedni umetnosti pokazali meščana in podeželsko inteligenco, dasi tudi kmetškega življenja niso zanemarjali. V oblikovnem (formalnem) oziru pa so se učili tudi pri Stritarju.

Glavni pripovednik melomeščanstva je bil Janko Kersnik. Rodil se je 4. septembra 1852 na Brdu kot

sin sodnega aktuarja Josipa Kersnika in Berte roj. Höffernove. Leta 1862. je stopil v ljubljansko gimnazijo in jo dovršil l. 1870. kot eksternist. Po maturi se je posvetil pravnim študijem najprej eno leto na Dunaju, potem tri leta v Gradcu. Nato je vstopil kot koncipient pri finančni prokuraturi v Ljubljani, leta 1877. pa je prestopil k notarijatu, napravil l. 1878. juridične izkušnje in l. 1880. notarski izpit in dobil nato notarsko mesto na Brdu, kjer je bila njegova mati posestnica gradu, po njej ga je podedoval on. L. 1895. se je Kersnik na nekem lovu močno prehladil, prišla se ga je jetika v grlu, za katero pa se je premalo menil in 28. julija 1897. je na poti iz Gleichenberga proti domu v Ljubljani umrl.

Kersnika je za slovensko slovstvo pridobil njegov domači učitelj Fr. Levec. Ko je zasledil, da piše nemške pesmice, mu je nasvetoval, naj poje rajši slovensko in učenec ga je slušal. L. 1866. je prinesel »Glasnik« prvo njegovo pesem. Sledila ji je v »Glasniku« in v Stritarjevem »Zvonu« še daljša vrsta. Jenko in Heine sta bila njegova vzora.

V naše slovstvo je uvedel podlistek po dunajskih vzorcih. V tej književni vrsti je pokazal lahkotnost, šaljivost in jedkost svojega peresa. SN je prinesel njegove podlistke v več zbirkah. Naperjeni so bili proti nemškutarjem, Staroslovincem, krščanskim socialistom, pa proti tekmečem LZ., Kresovcem in Slovanovcem.

Po odhodu z vseučilišča se je posvetil Kersnik lep slovni prozi. Preko političnih in leposlovnih listov je dopel do romana. Prvi njegov roman »Na Žerinjah« (1876) hodi še po stopinjah »Desetega brata«; a Jurčičevo delo je vplivalo nanj bolj po svojem romantičnem ljubavnem dejanju kot pa po realistično slikanem kmetiškem okviru.

Slikarji, častniki, plemiči igrajo kakor pri romantičnih svojo vlogo tudi še v povesti »Lutski ljudje« (1882).

Kot notar na Brdu pa je Kersnik vedno bolj spoznaval kmečke ljudi in hkrati tudi podeželske in trške izobražence z njihovimi vrlinami in napakami. V njegovih pripovednih spisih se zrcali vsled tega zmiraj bolj in zmiraj jasneje resnično življenje, ki ga je obkrožalo, dokler

se ni jasno zavedel naloge poetičnega realizma, ki naj slika »resnico pod zlato, prozorno tenčico idealizma«.

Na to pot ga je privedlo že nadaljevanje Jurčičevih »Rokovnjačev« (1881), podpiral ga je tudi študij realistične umetnosti Turgenjeva.

Že v romanu »Na Žerinjah« vidimo, da se giblje Kersnik v izobraženih krogih vse bolj spretno od Jurčiča. Ker je bil rojen v izobraženi uradniški rodbini — že ded njegov, bivši učitelj Prešernov, je bil profesor na ljubljanskem liceju — in je bil v tesnem stiku s plemiškimi sorodniki, sam uradnik med uradniki, tržani in kmeti, je bil Kersnik pred vsemi drugimi poklican slikar slovenske malomestne in podeželske inteligence, katero je Jurčič slikal le bolj površno, navadno kot nasprotje kmečkemu življenju, v katerem je bil doma.

V romanu »Ciklamen« (1883) in njegovem nadaljevanju »Agitator« (1885) nam je Kersnik prvič v veliki sliki pokazal ta življenjski sloj v trgu in na graščinah, kazal nam ga je doma, v gostilni in čitalnici, z njegovim narodnim in političnim mišljenjem v času, ko se je — v čitalniški dobi — začel zavedati svojega slovenstva. »Rošlin in Verjanko« (1889), zasnovan kakor »Lepa Vida« po motivu narodne pesmi, slika sodobno inteligenco na kmetih, podobno tudi novela »Gospod Janez« (1884), »Jara gospoda« (1893) pa nam riše s Turgenjevimi barvami družabno omejenost in moralno revščino uradništva, propadajočega vsled dolgega časa v duševnem brezdnelju malega podeželskega mesta.

Nadaljevanje Jurčičevih »Rokovnjačev« je prisililo Kersnika prvič, da je slikal prizore in tipe iz kmečkega življenja, in še naslednje leto je Kersnik s »Ponkrčevim očetom« pričel vrsto realističnih »Kmetijskih slik« (1882—1891). Spočetka so te preproste črtice in povestice iz življenja, kakor ga je videl v svoji bližini (»Rojenica«, »Mchoričev Tonec«, nekaterim se še pozna, da jih je doživel pri svojem uradnem poslovanju (»Otroški doktor«, »V zemljiški knjigi«), pozneje so to slike z globokim tipičnim pomenom (»Mačkova očeta«, »Kmetška smrt«).

(Dalje prihodnjič.)

Disana poljana

Okrim:

STRAH

Liza in Zefa sta bili samici. Živeli sta v precej veliki koči. Pravzaprav je bilo vse pod eno streho: hiša, preša, hlev za kravico in svinjak. Veljali sta pri sosedih za precej skopi in kot sovražnici moškega spola. V mladosti, tako pravijo, nista bili taki. Kaj jima je zagrenilo moški svet, točno ni vedel nihče.

Na svojem bregu sta garali od rane zore do poznega mraka. Silje (žito), pa tudi vso krmo za kravico, sta tvorili na svišli na svojih ramenih, le orača sta dvakrat v letu naprosili, da je zoral nekaj njivic, večidel pa sta tudi to delo opravili sami z motikami.

Zefa se je naprej naveličala garanja na tem božjem svetu. Zima, ki je bila eno leto precej trda, jo je pobrala nagloma. Liza je ostala sama. Dolg čas ji je bilo po Zefi, s katero sta se večkrat, menda bolj radi spremembe kakor potrebe, spri. Še predno je pomladni veter pobral sneg z gorice, njiv in travnikov, se je za vedno poslovila tudi Liza. Pred smrtjo je dala svoje premoženje zapisati daljnim sorodnikom. Kmalu po pogrebu je žlahta odpeljala edino kravico iz hleva, nekaj ščetincev in pernat žival. Koča je sedaj samevala sama in čakala novega lastnika.

V prvo kop je bilo, nekaj dni pred svetim Jožefom. Pri Vranovih so kopali. Dukat kopačev, vmes so bile tudi ženske, se je potilo z delom. Zemlja, sama ilovica, je bila zbita. Krepko je bilo treba vsekati z motiko, da se je odprla »vajža«. Gospodar je stal pred kopači z vinjekom in trsno žagico v roki ter pazno nadzoroval delo. »Kam hitiš, Lojz! Globoko odkoplji trs, Matija! Lepše osnaži, Franc!« tako je opominjal zdaj tega, zdaj onega. Ni mu bilo zato, da bi mnogo opravili, pač pa, da bi bilo delo dobro opravljeno. S trto je namreč treba skrbno ravnati. O, Vranov oče je bil dober vinogradnik in skrben gospodar. Rad je postregel mimoidočemu s kupico vinčka. Na gorice pa je pazil kot na svoje oko. »Pili ga bi, pili, toda trsov bi se radi ognili,« se je jezil, če je videl, da so začeli hiteti in se med seboj kosati. Tega on ni maral. Rajši bi segel v žep ter takoj izplačal kopača, ki bi hotel delati površno.

Ročka je krožila pogosto iz roke v roko. Moški so krepko nagibali, ženske pa so bile bolj sramežljive. »Treza, le nagni ga, da te ne bo motika metala,« je dražil Trezo Lukačov Korl. Treza, ki je imela jezik namazan kot malokatera, mu seveda ni ostala dolžna. »Grdavž grdi! Kdo naj pije za teboj, ko pa svoje grde mustače namakaš v vino. Le poglejte ga, kako se mu vino cedi po njegovih ščetinah.« Pravkar so prignali drugi »jam« do kraja, ko je privozil mimo Zadnikov Martin. Kopači so nekoliko postali ter si oddahnili. Ženske, ki niso bile vajene, pa so gledale žuljave dlani, ki so pričele peči.

»Bog daj srečo!« je pozdravil Martin in ustavil konje, ki so vlekli težko naložen voz kamenja. »Bog daj!« so skoro enoglasno odzdravili kopači. Toda že v isti sapi je pričel pripovedovati Martin, da v Lizini koči straši.

Kopači so prisluhli. Ni bila ta novica povsem nova. Že nekaj dni so vrhovske babe pri studencu in pri vaški mlaki, ko so prale perilo, pripovedovale, da v Flisarjevi hiši, tako so namreč imenovali Lizo in Zefo, straši. Eni slišali, da ponoči nekdo hodi po hiši drugi zopet, da se sliši, kakor da nekdo vzdihuje. Tretji je celo trdil, da je videl Zefo, kako je prinesla na hrbtu domov težko breme. Nekateri pa so bili tudi neverni Tomaži. Drvodolov Fric je bil že eden takih.

»Eh, kaj boš lagal in čenčal,« je zabrusil Zadnikovemu. Pa se menda nisi v hlače podelal?

»Pri moj' kokoši,« se je skoraj pridušil Martin. »Tako, kakor resnično stojim sedaj pred vami, sem na lastna ušesa slišal, kako so se odpirala in zapirala vrata in da nekdo hodi po hiši.«

»Zakaj pa nisi pogledal? Te je bilo strah?« ga je dražil Fric. Zadniku je bilo skoro nerodno. Priznati bi namreč moral, da ga je res bilo nekoliko strah. Naglo je namreč pognal konje v breg, da še pogledati ni upal proti hiši, ki je stala tik ob klancu.

»Ježeš, kaj pravite,« je viknila Dragarjeva Urša. Trebalo bi plačati maš, gotovo se Zefa in Liza vica in iščeta pomoči.«

Beseda je dala besedo. Gospodar je v tem prinesel novo ročko vina, hčerka Rozalka pa hleb belega kruha. Posedli so po sepu in se krepčali. Še Martinu so ponudili. »Da poplakne strah,« ga je zbodel Fric.

»Jaz pa stavim šefan vina, da na vsem tem ni prav nič res. In če je, klemansko, nič se ne bojim. Oča, dajte mi polič vina,

pa grem in pogledam strahu v lice,« se je širokoustil Fric ter pogledal okrog sebe, če je še kaj podobnih junakov kot on.

»Ne nori,« ga je mirila Mravljakova Minca, ki je Frica rada videla. Bala se je, da bi mu strah le utegnil kako škodovati. Z duhovi se namreč ni šaliti.

»Dobiš ga, Fric,« je odločil oče Vran. »Zvečer po končanem delu. Prej ne, sicer ne boš dobro videl trsja.«

»Velja, oče! Vsi ste za pričo!« Že je planil pokonci in naglih korakov hitel po grabci proti Flisarjevi hiši, ki je bila le kakih pet minut oddaljena.

»Fric, nazaj pojdi!« je klicala Minca, a Fric je ni slišal.

»Korajžo ima. Jaz ne bi šel,« ga je hvalil Zdražarjev Gustl. »Minca, vesela bodi, da imaš takega fanta!« Minka je sramežljivo zardela. Dobro pa ji le dela Gustlnova pohvala. Bala pa se je vendar le za Frica, če bi ga le duhovi...

Fric je zavriskal, ko je dospel vrh hriba, kjer je stala ob klancu Zefina koča. Zavriskal je tako močno, da so zašklepetala okna na koči.

»Presneti fant,« so glasno ugotovili kopači, ki so pozabili na kruh in vino. Oči vseh so bile uprte v smer, kjer je stal Fric, ki se je prav ta hip pognal proti bajti.

V dveh, treh korakih je bil pred hišo. Okna so bila odprta ter so gledala v Frica kakor ugasle oči pred tedni umrle Lize. Fric je obstal in gledal. Napeto je prisluhnil. Srce mu je močnejše bilo. »Strah?« Saj ga ni, si je delal korajžo.

»Tok — tok — tok — tok — tok,« je zdaj slišal enakomerno udarjanje vrat v hiši. Strah ga je spreletel. Spet je napeto poslušal in pogledal okrog sebe. »Tok —

Limbarski:

MRTVA SE JE MAŠČEVALA

(Nadaljevanje.)

Zdravko ju je od takrat redno posečal. Zapustil je prijatelje ter se navezal na zanimivega starca in na njegovo oboževano edinko. Oba sta mu bila jako naklonjena; njuno obilno imetje mu je obetalo sijajno bodočnost.

Edino le misel na Ireno mu je še grenila tiho zadovoljstvo. Na pisma, katera je dobival, ji sploh ni več odgovarjal. Kakor udarci kladiva so padali njeni očitki na njegovo čutečo dušo. Obenem ga je grizla vest ter mu pretila z njenim maščevanjem. Sičila ga je, naj ji pove resnico, pa se ni mogel odločiti. Vedno je odlašal ter se otrsela spominov, ki so ga pikali ter mu kalili srečo.

Šele čez dalj časa se je opogumil in napisal kratko pismo. Hudo mu je bilo povedati naravnost, toda med vrticami se je čitalo mnogo več, kot je bilo izraženo z besedo. Iz vsake vrstice je dihal hlad, ki ubija nade kakor slana nežno cvetje.

Nekaj takega je Irena že pričakovala, pa se je le še tolažila ter se zanašala na njegovo poštenost. Zato se je skoro onesvestila, ko je prečitala kratko pismo. »Učenje, v katero sem se moral poglobiti, zahteva žrtve. Opustiti moram vse, kar me moti in ovira. Prisiljen sem prenehati z dopisovanjem in nadaljevati tedaj, kadar se bodo razmere spremenile. Kdaj se bo to zgodilo, ne morem natanko določiti. Irena, ne žaluj!« tako je bilo zaključeno poslovlilo. Ena sama hladna besedica za neizpolnjene obljube in nezvestobo.

»Maščevala se bom!« je kriknila, brž ko se je zavedla. »Vrnila mu bom, ker ni izpolnil obljube in prelomil prisage...« Zarekla sem se ter mu ne bom nikoli odpustila...« Vedela je, da jo je varal; izgovor, ki ga je navedel, je izmišljen — dokaz, da nima poguma, povedati resnice.

»Maščevali se moram!« je ponovila in pričela razmišljati, kako naj bi to izvedla. Nekaj ji je ugovarjalo, da mu ne more do živga. Kako naj ga najde v tujini, ker ne ve, kje je ono mesto in kakšna sredstva bi zamogla učinkovati. Sama je očitno preslaba in ne more ničesar izvršiti. Morda bi prišla do smotra, če bi najela pomočnika — nekoga, ki bi ji pomagal izvesti maščevalne načrte.

Približal se ji je mladenič, ki jo je zalezoval že dalje časa. Doda se mu je umikala ter se varovala sence, ki hladi ljubezen in omaja zvestobo. Z jasnim pogledom bo nekoč stopila predenj in vest ji ne sme ničesar očitati. Zdaj je zavrnjena brez svoje krivde in prosta obljube. On je prelomil prisago ter se ji izneveril, zato ga bo preganjala vse dotlej, dokler ne izvede tega, s čimer mu je zagrozila.

Mladenič, ki jo je zasledoval, se je nekoga večera zopet pojavil v njeni bližini.

tok — tok,« je skoro enakomerno udarjalo dalje v hiši. Zdaj v daljših, zdaj v krajših presledkih. »Presneta reč! Kaj le to pomeni? Kaj pa, če res Zefa in Liza... Če gre nazaj, se mu bodo vsi smejali, pa še ob polič vina bo. Pred Minco pa se bo osmešil. Nak! Poglejmo!«

Tedaj je močnejše potegnil veter. »Bumf,« so krepko zaloputnila vrata. Fric je postal pozoren. Splezal je ob trti, ki je rastla pri zidu, k oknu. Gledal je v prazno sobo. Vrata so bila le priprta. Skozi vrata, ki so se ob sunkih vetra odpirala in zapirala, je videl na podstrešje. Tudi podstrešne dveri so bile odprte. Dobro je čutil prepih. Kmalu mu je bilo jasno, od kod strah. Nasmehnil se je. Prepih je povzročal odpiranje in zapiranje vrat, kar se je zelo dobro slišalo na cesto. Nasmehal se je na vest glas. Spustil se je na tla in zavriskal, da je odjeknilo v dolino.

Fantje in dekleta so jo ucvrli Fricu nasproti. »Kaj je bilo?« »Kaj si videl?« »Ali je res strah?« so ga spraševali vse križem. Fric pa se je mugal in mugal.

»Strah! Seveda, pa še kakšen! S kostmi in kožo požre vsakega, ki se mu neprevidno bliža.«

»Ti si bil seveda previden?«

»Seveda! Polič Vranovega najboljšega prežene vse duhove, pa četudi bi bili od rajne Lize in Zefe, Bog jima daj dobro,« se je norčeval Fric.

»Saj sploh ni nič! Martin, ti si nas potegnil!«

»Toda drugi so tudi slišali,« se je brnil Zadnikov očitkov.

»Vsem skupaj se je sanjalo,« so trdili nekateri.

Tiščali so v Frica, naj vendar pove, kaj je dognal. Fric je pripovedoval o strahu, ki je sedel za mizo in bral iz debelih črnih bukev. Oči je imel votle kakor mrtvaška lobanja, v rokah pa je imel kup mrtvaških kosti, katere je metal po tleh, enkrat v desni, nato pa zopet v levi kot. Iz ust mu je prihajala taka sapa, da so se vrata sama odpirala in zapirala.

Počakala ga je z namenom, da mu odkrije svoje načrte.

»Poprej si se me izogibala,« ji je rahlo oponesel. »Kadar sem te pozdravil, tedaj si pogledala v tla ter mi nisi odgovorila.«

»Ker sem verjela lažniku, ki me je pustil na cedilu.«

»Plačilo za zvestobo,« jo je pičil, vedoč, da jo bo tako bolj gotovo pridobil. »Jaz bi ne mogel biti tako hudoben.«

»Ako bi mi napravil uslugo, tedaj...« mu je sramežljivo namignila, ne da je izgovorila do kraja.

»Usluga za uslugo,« se je zavezal ter ji ponudil roko.

»Hvaležna ti bom,« je sprejela ponudbo. »Ustavi ga na poti do sreče, škoduj mu, kjer moreš, samo ubiti ga ne smeš, ker ne maram biti kriva tega greha.«

Obljubil ji je vso pomoč in razlagal, kako bo začel in dovršil uničevalno delo. »Na njegovem nebu ne bo sijalo sonce,« mu je zapretel in vihal rokave. »Povzročil bom vihar ter mu razpel na obzorje težke oblake.«

*

Čakala ga je z zaupanjem, ki se je naposled spremenilo v spoznanje, da je zopet prevarana in zapeljana. Zapeljivec je odšel brez sledu ter se ni več oglašil. Spet je ostala sama in preklinjala usodo. Vdala se je obupu in drvela navzdol v prepade. Spočetka jo je opominjala vest ter jo bodrila, naj vstane ter se vrne nazaj v pošteno življenje. Dvignila se je za hip, pa je zopet padla in hitela navzdol v pogubo.

Razmere, v katere je zabredla, so jo popolnoma predrugačile in spremenile. Zasovražila je vse, kar je bilo dobro in plemenito. S peklensko naslado se je rogala čednosti in zasmehovala poštenost. Greh jo je izbral za svojo žrtev ter ji nadel okove, katerih se ni mogla več znebiti. Globoko je obtičala v močvirju, odkoder so peljale poti pred sodišče in v jetnišnice, odtod pa zopet nazaj v nižine.

Vse, kar jo je spominjalo preteklosti, je odložila in zavrgla. Hranila je samo še Zdravkovo zadnje pismo zaradi naslova, ker je še vedno gojila maščevanje. »On je kriv, da je prišlo tako daleč,« je obtoževala krivca svoje propalosti. »On, ki me je prvi zapeljal na kriva pota.«

Sovraštvu, ki je medtem že skoro utihnilo, se je nenadno zopet ponovilo. »Maščevali se moram,« je stiskala pesti in grozila. »Sama bom stopila predenj ter ga potlačila v blato zraven sebe. Našla ga bom, pa če je pot še tako dolga in naporna. Vem, da sem reva in malopridnica, zato bo sramota tem večja, ko bo cestna vlačuga razkrila njegovo hudobijo.«

Zaradi vlačuganja je bila Irena naposled izgnana iz domačega mesta. Podpisati je

Fric se je držal resno, toda ko je videl napol neverne, napol prestrašene obraze, pa se le ni mogel ubraniti smeha.

Zopet so se uvrstili v »jam« ter obračali težko ilovnato zemljo ter jo z motiko drobno nasekovali. Kljub delu je živahno tekkel pogovor. Največ seveda okrog strahu. Kakšen je bil strah, pa Fric le ni hotel izdati. Proti večeru, ko so delo dokončali in lepo uredili »sep«, so se vstopili okrog Frica in silili vanj, naj pove, kaj je videl v koči rajne Lize in Zefe.

»Očja Vran! Kaj ste mi obljubili dopoldan?« je prijel Fric gospodarja za besedo.

»Vem. Toda še nisi povedal, kaj si videl. Povej, pa dobiš še enega navrh.«

»Saj sem povedal,« se je otepal Fric. »Liza in Zefa se pretepata.« Toda vedno bolj je plesal Fricu pred očmi bokal vina, zato je le razodel skrivnost, ki je že nekaj dni razburjala Vrhovščake in bila povod razburljivih govoric.

Smeha je bilo dovolj, zlasti še na račun Zadnikovega Martina. Ročka je krožila iz roke v roko. Polič vina, kateremu je gospodar navrgel še enega, so pomagali Fricu piti tudi drugi.

Ko se je pri fari »obesil mežnar« ter je zaklenkal tudi zvonček v vaški kapelici, so vsi vstopili v krogi in zapeli:

»Je angelj Gospodov oznanil Mariji, in ona je spočela od svetega Duha,«

nato pa so navrgli še več lepih pesmi. Še bi peli, pa je že gospodinja klicala k večerji.

Minco je bilo strah kljub temu, da ga je Fric tako junaško razkrinkal. Zato jo je Fric moral pospremiti domov, prav do vrat.

»Minček, kaj dobim zato, da sem te varoval pred strahovi,« se je Fric šalil. Minca se je ozrla okrog, če ju kdo vidi, nato pa se je privila k Fricu. Fric jo je poljubil. Nekje so zaškrpala vrata. Minca je zbežala v hišo. Fric pa je zavriskal, da je odmevalo po vasi. Saj tudi lahko. Minca je namreč dekljč za pet drugih. Vranovo vino pa je tudi dobro in močno...

morala izjavo, da se tri leta ne bo vrnila. Povedala je, da pojde na deželo k sorodnikom, ki imajo vsega v izobilju. Tam se bo posvetila delu in pričela boljše življenje. V resnici pa se je odpravila v tujino z namenom, da poišče zapeljivca, kateremu mora škodovati.

Naključje jo je po dolgem potovanju res privedlo tjakaj, kamor se je namenila. Zaradi varnosti pred policijo je ostala v predmestju, tam kjer se nadzorstvo po samotnih ulicah ni tako strogo izvajalo. Ponedelji se je bilo treba nekoliko prikrivati, noč pa jo je povedla v zakotne pivnice med ljudi, ki so se prav tako kakor ona skrivali v mrak pred božjim soncem. Tu jo je zajelo redarstvo ter jo oddalo v zapore. Podvreči se je morala zdravniški preiskavi, ki je ugotovila nalezljivo bolezen. Vodstvo jetnišnice jo je izročilo bolniški oskrbi. Prišla je v poseben oddelek, kjer je hirala od dneva do dneva brez kakega upanja na ozdravljenje.

*

Zdravko je dovršil svoje zdravniške študije z odličnim uspehom. Postal je zdravnik — poklic, kateremu je posvetil vso znanost in mladostne sile. Namestili so ga v glavni mestni bolnišnici zaradi prakse, kateri se je moral podvreči vsak začetnik. Služba je zahtevala mnogo truda in napora, zato se je kar oddahnil, ko je prišel domov po končanem opravilu. Elvira, njegova zakonska družica, ga je počakala vselej, tudi tedaj, kadar se je vrnil že pozno ponoči. Prav tako tudi njen oče, ki je ljubil svojega zeta kakor rodnega sina ter mu je zapisal vse imetje. Mlademu zdravniku se je obetala sijajna bodočnost, sreča se mu je smehljala s polnim obrazom.

V bolnišnici so bili mlademu zdravniku na razpolago različni primeri obolenja. Zanimal se je za slednji bolezenski pojav in po znakih se mu je takoj posrečilo ugotoviti bolezen in zadeti uspešno zdravilo. Posebno so mu uzgajali zagonetni primeri obolenja in pa, če je mogel pomagati tam, kjer so drugi zmajevali z glavo.

Predstojniki so upoštevali njegovo nardarjenost ter mu zaupali težje ugotovitve. Nekoč so mu poverili raztelesenje neke osebe, ki je tiste dni umrla v bolnišnici in bolezen še ni bila povsem dognana. Šlo je za neke nenavadne komplikacije, ki so zahtevale poglobitve in razumevanja.

Mladi zdravnik se je razveselil naročila, ki ga povede zopet nekaj korakov dalje v zdravniški vedi. Natančno ob določenem času se je odpravil v prostore pod mrtvašnico s svojim poklicnim tovarišem in pomočnikom.

Krsta z mrličem je stala na strani ob zidu ter je bila že odkrita. Strežnika sta položila truplo na gladko marmornato mizo in pripravila orodje. Zdravnika sta oblekla plašč in nadela rokavice.

»Zopet ena izmed tistih...« je omenil tovariš in vihal z nosom.

(Dalje prihodnjič.)

Prekmursko „GOSTÜVANJE“

Pri Flegarju so se skoraj sprli. Mati so sitni: »Dokler še jaz lahko delam, ne potrebujem snaha!«

»Nak! Rajši povejte: Ne dam kuhalnice iz rok! Če pa tako mislite, se motite. Ema vam ne bo delala nobenih sitnosti!« se je postavljala Peter, kot mlad petelin na gnojišču. Fant se je trdno odločil, da popelje ob Veliki noči Dobričovo Ema pred oltar. Zdaj pa takšne sitnosti! Oče so kar za to, mati pa nasprotujejo, kolikor le morejo in kolikor pač zaleže njihova gospodinjstva beseda. Po dolgem prerekanju pa so se le vdali. Oče so trdo udarili s svojo težko pestjo po mizi. To je zaleglo.

Še enkrat je stopil Peter pred veliko zrcalo ter si popravil kravato, ki mu je zlezla na stran. Danes gre v »ogledi«. Saj z Ema sta se že domenila, ampak zaradi starih sitnežev morata opraviti vse ceremonije. Tudi oče so se praznično pripravili. Še Serčevega Drejca sta počakala. Sama sta premalo zgovorna, Drejcu pa kar letijo besede, kot bi jih stresal iz rokava. Okrog osmih je Drejc prišel.

Napotili so se proti Dobriču. Čeprav ni bilo vsega skupaj niti petsto metrov, vendar se jim je zdelo neznansko daleč. Na vsakem pragu jih je nagovorila radovedna gospodinja ter jih spraševala vse mogoče nepotrebne stvari, kar je posebno nerodno v takih slučajih. Vsake poti je konec in tudi naša družba je počasi le prispejala do Dobriča.

Peter si je še enkrat naskrivaj popravil brčice in se odkašljaj, da bi mu bil glas čistejši. Prvi je vstopil Drejc, za njim pa še Peter in oče. Dobričevi so bili vsi v sobi. Ema je do ušes zardela, ko je zagledala nenavadne goste. Tudi stari Dobrič je nekaj sumil. Pokazal se je dobrodušnega ter se jel prijazno razgovarjati z očetom Flegarjem, kar pri njem ni bila navada. Bil je namreč svoje vrste človek; če si ga srečal na cesti, ni dal od sebe glasu, pa četudi bi trčila drug v drugega.

Emi je zapovedal prinesiti vina, mati Dobrička pa so postavili na mizo krožnik svinjine in kolač kruha, velik kakor kolo. Ob božji kapljici so se jim razvezali jeziki in postajali so vedno glasnejši. Vse so že premlatili, le zaradi česa so se zbrali, ni upal nobeden omeniti. Končno se je Drejc le zavedel svojega poslanstva:

»Oče Dobrič! Kakor vidite, nismo prišli kar tako. Slišali smo, da imate mlado junico. To bi radi kupili!«

»Že, že! Samo dobro plačajte, pa se bomo zmenili!«

»Gleda plačila se pa kar z očetom Flegarjem zmenita. Jaz sem samo posredovalec.« »Ti Ema,« se je obrnil proti njej, »ne glej nas tako po strani, kot bi bili tuji! Če Petra morda ne poznaš, ti ga bom predstavil!«

Peter ga je sunil pod mizo in se ozrl proti Emi. Njune oči so se srečale.

»Človek mora biti previden, če ima opravka z »volkovi«, je ta vrnila Drejcu. Cerkovnik se je ravno obesil za vrv, ko so snubi opravili. Vsi so bili zadovoljni. Dobrič je bil zgovoren kot že dolgo ne.

»Vse smo se domenili, Ema pa še nismo vprašali, če ji bo prav!« je pripomnil Peter, ki je ves čas molčal, pa je nekaj le moral reči, čeprav je vedel, da bi Ema rajši pretrpela ne vem kaj, kot bi rekla: »ne«.

»Saj res, pa povej ti svoje! Si zadovoljna, da greš za mlado k Flegarju?«

»Da,« je dahnila.

»Torej smo opravili, pa lahko gremo! Jutri pa se dobimo ob osmih pri notarju, da uredimo vse potrebno«, se je poslavljala Flegar. Počasi so se napotili proti domu.

Flegarjeva mati imajo polne roke dela. Pečejo »darovske« potice. Dobričevi so jih že razdelili. Skoraj po vsej vasi jih je raznesla Ema. Pa tudi Flegarjevi nočejo zaostajati. Na mizi se šopirijo »vrtanki« in druge dobrote. V peči veselo prasketa ogenj. Zadnjo potičko so dali mati v peč, ko so se vrnili domača dva, Dobrič in nekaj sosedov, ki so bili za priče, od notarja.

Vsedli so se za mizo. Gospodinja jim je nanosila jedil, da se je miza kar šibila. Peter pa je prinesel stare »izabele«, da so primakali.

»Mati! Do smrti je vse najino, po smrti pa dobila Peter in Ema! Tone in Pepe pa dobila vsak po deset jurjev«). Si zadovoljna?«

»Zaradi mene, kakor hočeš!« je tudi Flegarica dobre volje.

Na cvetno nedeljo so gospod že drugič oklicali Petra in Ema. Vaške opraviljke imajo zopet veliko opravkov. Saj brez njihove vednosti in obsodbe se še nobeden ni oženil in nobena ne omožila.

Petra so že nekam pozabile, ampak Ema so temeljito obrale. Posebno Hršetovka je

huda. Ima namreč hčerko, ki je starejša kot Ema, pa se še ni omožila. Zakaj bi se Ema prej. Smrkla!

Pri Dobričevih in Flegarjevih čistijo in belijo hiše od zunaj in znotraj. Vse se pripravlja na svatbo. Na velikonočni ponedeljek bo gostija. Flegarjev Peter ima opravka okoli zidarjev. Florijana ravno prenavljajo. Še golido mu bo popravil in pa curek vode iz nje, pa bo!

Oče Flegar naročajo »pozvačinu«, ki se skoraj ne vidi iz raznobarnih trakov, koga in kam vse naj gre vabit.

»Hoj! Lej ga lej, Drejca! Skoraj te ne bi spoznal, tako si se našemil,« se zasmije Peter, ko ga zagleda.

»Pa to še ni nič! Boš videl, kakšno sekiro sem si preskrbel! Uhel sem prevlekel z jezevo kožo. Kogar pobožam z njo, se mu bo še čez mesec sanjalo o njej. Trobento pa sem dobil tako, da če zatrobim, se bo slišalo v tretjo vas. Hej, Tinček! Teci k nam, pa mi prinesi trobento in sekiro!« je naročal Flegarjevemu pastirčku, ki se ga kar ni mogel nagledati.

Napotil se je po vasi. Začel je glasno trobiti. Kmalu ga je spremljala gruča ljudi. Bili so radovedni, kam bo zavil. Nekaj časa je nemoteno korakal med častnim spremstvom. Ko se je pa naveličal, je po stari pravici »pozvačinov« uporabil svoje orožje — sekiro z jezevo kožo. Nekateri so svojo radovednost plačali z nekaj kapljicami krvi, ki se je pocedila, ko jih je Drejc pobožal z jezevo kožo. Drejc je zavil k Dečmanu. Po starodavnem običaju je vabil s »pozvačinskimi litanijami« na gostijo.

Steklarstvo-starodavna umetnost

Steklo spada danes že vse preveč k vsakdanjim stvarim, tako da smo že skoraj pozabili, kakšno čudo imamo pred seboj. Potom prečiščevalne sile ognja nastane iz takih grobih snovi, kot sta pesek in pepel, tvarina, nežna in prozorna kot zrak. Posoda iz stekla ima posebno mikavnost, ki jo povzroča predvsem učinek svetlobe na njeno površino.

Ročno izdelovanje stekla lahko brez nadaljnje imenujemo pristno umetnost. Že pred tri tisoč leti so takratni steklarji posvetili izdelovanju steklene posode, pa najsi bo za praktično uporabo ali le za pašo očem, vso svojo zmožnost in domisleke. V njej se zrcali vsa pestra različnost oblikovanja. Stari Egipet, rimsko svetovno carstvo, Bagdad, dvorska posestva nekdanjega Islama, Benečija, Anglija, Nemčija, kakor tudi Francija in Češkoslovaška, vsi ti so podarili svetu umetniške vrednote iz stekla. V gotovem smislu bi izdelovanje stekla lahko imenovali kot najlepšo in domislekov polno panogo rokodelstva. Obdelovanje steklovine, dokler je še vroča in prožna, zahteva ritmičnih kretanj. Ta ritem je skoraj poosebljen v dovršenih oblikah in bi lahko služil za vzor ustvarjalne umetnosti v rokodelstvu. Toda nevarnost je, da bo tudi ta umetnost vsled napredujoče mehanizacije in industrijalizacije polagoma izumrla. Stroj, ki deluje avtomatično, izdela do 15.000 steklenic na dan. Jasno je, da je prinesel preobrat v izdelovanju stekla socialne kakor tudi estetske probleme. Kakor pri drugih umetniških izdelkih, ki jih danes izdelujejo stroji, se mora tudi tukaj primerjati dobiček in izguba, če hočemo pravično presojeti. Varčevanje z delovno močjo pri istočasnem dviganju proizvodnje koristnih reči moremo brez dvoma v sedanjem ubožanem svetu vknjižiti kot dobiček. Ali naj se vkljub temu prizadeva, ohraniti to staro ročno obrt pri življenju?

Samo na kratko si priključimo v spomin, iz česa izdelujejo steklo. — Steklo nastane potom spajanja sode, kremenčevega peska in apna. Ker vsebuje pesek večinoma majhne količine železa, je surovo steklo ponavadi zelenkasto. Z dodatkom raznih kovin se steklo lahko poljubno pobarva. Steklovina je v vročem stanju neizmerno elastična (prožna) in se jo lahko razteguje in oblikuje, navija in vlija. Pri poizkusih, izdelati steklo jasno in prozorno kot zrak, z visokim lomljenjem svetlobe, so sedemnajstega stoletja v Angliji prišli prvič na to, da je možno z dodatkom svinca izdelovati najlepše, t. j. takozv. svinčeno steklo.

Imamo tri postopke pri izdelovanju steklenih posod. Najstarejši in naprimitivnejši način najdemo pri starih Egipčanih, ki so izza izdelovanja steklenih biserov, dosegli najprej poznanega stekla, postopoma pa izšli do izdelovanja steklenih posod. Te steklene bisere so izdelovali takole: zavili so ilovnate kroglice, skozi katere so najprej vtaknili tenko šibico, v še vročo in mehko steklovino. Ko so se ohladile, so izpraskali ilovico, Na isti način so izdelovali

(Pisal jih ne bom, ker jih dobesedno ne znam, krivih naukov pa nočem učiti). Ko je opravil, se je odpravil naprej, seveda s spremstvom, dokler ni zopet uporabil svojega orožja.

Vrsta voznikov je krenila od Flegarja proti Dobriču. Naprej vozi Pletarjev. Ima najlepše konje. Vozovi in oprema, vse je okrašeno z raznovrstnimi trakovi in umetnimi cveticami, kajti pravih še niso mogli dobiti. Še Mrčunu se opletajo trakovi okoli prstov, ko prešerno vleče harmoniko. Ob mislih, da bo jedel danes in jutri z »veliko žlico«, potegne, da kar ušesa bole.

Na prvem vozu sedi Peter. Nova obleka mu pristaja, kot da bi bila vliata nanj. Na prsih se mu šopiri pušljec. Serčev Drejc, ki ga je spremljal na vseh potih, ga tudi zdaj ni zapustil. Danes ima čast »družbana«. Stari Hren je »starešina«, Hrenovka pa »posnihalja«. Zadnji voz je poln družic v kričečih oblekah in s cvetjem v lasih. Vse so razigrane volje, samo Hršetova se drži, kot bi ji piščanci snedli kruh. Kar tišči jo nekaj v griu: »Saj ne bi šla, pa bi takoj kdo mislil, da mi je žal, da se Ema moži, jaz pa ne!«

»Juhuhu! Juhuhu!« zavriska znani stari veseljak Burja. Danes je »svedok«! Modro sedi na zadnjem vozu med družicami. Nalašč se je stlačil med nje.

»Stara klada! Kaj pa vpiješ!« se pošali ena. Ve, da ji ne bo zameril.

»Ti pa vedno ostaneš lepa in mlada! Juhuhu!« ji vrne Burja. Kdo mu pa zameri? — Saj je gostija...

vali prvo stekleno posodo, n. pr. vrče za na grobišča.

Toda ta postopek je bil opuščen, čim so prišli tako daleč, da so pričeli steklo napihovati. Ta postopek se je do približno dobe pred Kristusovim rojstvom v starem Rimu razvil ter se kmalu razširil po vsej takratni Evropi. Steklar zajame z železno cevko primerno količino steklovine in jo nato napihuje kot mehur iz milnice. Potom njegovih ritmičnih kretanj se ta mehur poljubno razteza, tako da nastanejo zaželenne oblike. Ta način ročnega izdelovanja se je ohranil do danes, toda sedaj ga strojna proizvodnja vedno bolj izpodriva. Pri strojni proizvodnji delajo največ s kalupi (modeli), kar pa tudi ni nič novega. Saj so že stari Rimljani v začetku steklarstva delali z oblikami, v katere so napihovali steklovino. Stiskanje (prešanje) stekla je iznajdba 19. stoletja. Ta način se vrši brez napihovanja.

Okraševanje steklenih posod se je razvilo na isti način. Delali so z roko na plastični podlagi ali so obdelovali steklene predmete kot one iz kamna ter izklesavali poljubne vzorce, ali pa so steklovino vlivali v izdelane kalupe. V zadnjih dveh slučajih pa niso izrabili možnosti, ki jo nudi še vroča steklovina.

Stari Egipčani so bili zelo spretni v izdelovanju pisanega stekla in skozi dolga leta so v Aleksandriji izdelovali steklene bisere in druge luksuzne predmete v velikem obsegu ter jih od tu pošiljali po vsem svetu.

Izvemši proizvodnjo steklenih biserov in prve steklene posode niso danes več znane prvotne metode Egipčanov v izdelovanju stekla. Toda napihovanje stekla, kot so ga iznašli stari Rimljani, se vrši še danes po istih načelih. Med to in današnjo dobo leži najprej srednji vek, v katerem so se izročila Egipta in starega Rima ohranila pri življenju na Bližnjem in Srednjem Vzhodu, medtem ko je Evropa v kulturnem pogledu zaostala. Šele italijanska renesanca je poživila rimsko steklarsko umetnost in iz Benek izhajajoč se je ta kmalu zopet razširila po Evropi. Takrat je bilo steklo dragocenejšo od srebra, predvsem je bilo veliko povpraševanje po beneških kozarcih in ogledalih.

Šele iznajdba svinčenega stekla v Angliji začetkom 17. stoletja se je razvila v resno konkurenco za beneški monopolski položaj.

Moderno steklarstvo sega pri izdelovanju predmetov iz litega ali stisnjene stekla nazaj v staro rimsko metodo uporabljanja kalupov. S temi je namreč omogočeno proizvajati steklene izdelke najhitreje in v največjem obsegu. Toda ročna proizvodnja steklenih predmetov s svojimi poedinimi dragocenimi izdelki mora vendarle še danes oskrbovati luksuzno tržišče. Vseeno pa lahko tudi pri množični izdelavi proizvajajo res umetniške izdelke, če izdelala kalupe umetniška roka. Osnutek za strojno izdelovanje pa je najlepši tedaj, če posveča pažnjo preprostim jasnim potezam ter se ogiba vsake nacičkanosti.

Medtem je Pletarjev zavil pri Dobriču na dvorišče. Flegarjev Peter, Serčev Drejc in oče Hren so se napotili proti hišnim vratom.

»Skriči! Lej jih! Kar pred nosom so nam zaprli vrata,« se huduje Hren.

»Bomo videli, kako nam bo tekel jeziček! Saj ste ga dobro namazali in zalili,« se šali Drejc.

»Bum... Bum... Bum...!« trka Hren »Odprite!«

»Kdo pa ste? Odkod prihajate? Kdo vas pošilja? In kaj hočete?«

»Pošteni kristjani smo! Prihajamo od poštene krščanske hiše, ki vam je gotovo znana po imenu...«

Hren se malo odkašlja, beseda mu ne teče gladko. »Oče Flegar so nas poslali, če bi hoteli po božji Previdnosti izbrano — dati vašo Ema za ženo sinu Petru...«

Zdaj se mu je ustavilo. Nobena pametna mu ne pride več na misel.

Iz zadrege ga je rešil glas od znotraj: »Kar tako vam ne bomo verjeli. Pokažite nam, če so vaše listine v redu!«

»Odprite, pa vam pokažemo!«

Vrata se škripaje odpro. Stari Hren je izvelkel star, zmečkan časopis ter ga oblastno razgrnil. Nekaj časa niso hoteli verjeti listinam, češ, da so ponarejene. Končno pa so se le sporazumeli.

Ema je stopila iz sobe v beli poročni obleki. Glavo ji je krasil krasen venček, v rokah pa je imela velik šopek. Objela je mater, očeta, brate in sestre ter se tako poslovila. Solze so se ji blestele v očeh. Slovo od samkega stanu je težko. Družice so jo prenesle čez prag — po stari navadi ga nevesta ne sme prestopiti. Mati Dobrička pa so porinili Hrenovki v roke kokoš, ki po navadi mora z nevesto.

Na prvi voz je stopila Ema in Drejc kot »družban«, na drugi voz pa Peter s »posnihaljo« in drugim častnim spremstvom. Dokler gospod pred oltarjem ne potrdijo zveze med njima, nima pravice do neveste. Nazaj grede se bosta vozila skupaj...

Gruča fantov z Mačkovim na čelu gradi čez cesto oviro. Težak hlod so zatrkjali počez. Ob strani so postavili mizo. Prihelkov se je vsedel za njo ter razgrnil šop časopisov. Modro je gledal preko zapršenih naočnikov, Jagodičev pa je strumno stopal pred oviro v stari oguljeni vojaški suknji in z leseno puško na rami.

»Poceni je ne bodo odnesli,« de Prihelkov.

»Ceneje od sto dinarjev pa ne,« so vsi soglasno sklenili in povedali svoje mnenje.

»Kje pa jih bomo zapili?« je radoveden Jerič. Kar sline že požira ob mislih na dobro kapljico.

»Pri Cipotu! Ima najboljše vino!«

»Že gredo! Že gredo!« je vpil bosopetec ter jo ubrisal proti oviri, da ja ne bi zamudil.

Z glasnim vriščem so se kmalu prikazali prvi vozniki. Harmonika je neumorno pela. Pletarjev je prvi prispel do ovire.

»V imenu postav!« je nameril Jagodičev puško proti svatom.

»Kaj želite?« se je oglasil Hren. Kot »starešina« mora povsod posredovati za vso družbo.

»Po paragrafu petindvajsetem morate plačati sto dinarjev za prehod!« je tehtno povdaril Prihelkov.

Hočeš, nočeš so morali po kratkem prerekanju odšteti zahtevano vsoto. Vrsta se je pomaknila naprej.

»Toliko vsa gostija ni vredna! Ves božji dan se moraš samo pogajati in prerekati! Ne dobijo me več zlepa!«

»Kaj hočete pri nas?«

»Pripeljali smo vam nevesto!«

»Ste se zmotili. Mi nič ne vemo o tem!«

Hren ni več slišal vprašanja. Preplašena kura je zakokodajala v veži. Svati so prekanili domače. Varlečeva Micka, ki je bila kuharica pri Flegarjevih, je Drejcu na lju-bo odprla okno. Bila sta tam, kar malo na roke. Nič več ni pomagalo. Morali so odpreti.

Zdaj pa je prišla do besede Hrenovka: »Pripeljali smo vam snaho, ki jo je Bog določil za vašo pošteno hišo...«

Dalje ni šlo, čeprav je bila ena izmed najbolj glasnih v ženskih krogih. Flegarica ji je izročila velik »vrtanik« in s tem odprla svatom vhod v hišo.

Harmonika je pela ter gonila mlade pare po podu kot tok vode mlinске kolesa. V veselem razpoloženju je hitro minil čas. Stara stenska ura je odbila polnoč. Kot je navada, je Ema snela z glave poročni venec ter prvič zaplesala s Petrom. S tem je postala enakopravna drugim svatom, dočim prej ni smela od mize. Stekla je poročno obleko in pomagala nositi jedila na mizo ter s tem prevzela gospodinjске posle.

Jutro je našlo svate nekam mirne. Le najbolj živahni so še gostoleli. Ostali so se porazgubili po skednju in kamor je pač koga zaneslo.

Stara Flegarjeva »izabela« ni kar tako...

Za naše gospodarje

Zdravo seme – dobri pridelki

Ko so prinesli krompir iz Amerike v Evropo, ni mogel nikdo misliti, da se bo tu tako razširil, da bo v nekaterih krajih glavna, skoraj edina hrana. Saj je danes zaradi pomanjkanja drugih vrst hrane zadostna dodelitev živil v veliki meri odvisna od dobre ali pa tudi od slabe letine krompirja.

Krompir je zdrava in cenena ljudska hrana, krompir pa je tudi zelo dobra krma. Zaradi pomanjkanja močnih krmil si danes krmiljenje svinj brez krompirja skoraj ne moremo zamisliti.

Krompir daje tudi bolj zanesljivo od žita z iste njivske površine največje količine hrane. Zaradi vsega tega ni čudno, da je danes ena glavnih skrbi onih, ki morajo skrbeti za prehrano, kako bi bili pridelki krompirja čim večji.

Pa še eno zelo dobro lastnost ima krompir v kmetijstvu: izboljšuje kakovost zemlje in s pridelovanjem krompirja zatiramo tudi plevel na njivah.

Bolezni na krompirju

Ako ogledujemo njivske nasade krompirja, moremo ugotoviti, da so krompirišča pri nas v splošnem zelo skrbno obdelana, večinoma so brez škodljivega plevela. Če pa ogledujemo njive bolj natančno, opazimo večkrat stvari, ki so manj razveseljive. Posamezne rastline, včasih tudi celi deli nasadov, kažejo bolezenske znake. Rastline ne uspevajo tako bujno, kakor bi vsled dobrega obdelovanja zemlje in vsled zadostnega gnojenja mogle in morale uspevati.

Vzrok vsemu temu je v tem, ker nismo bili zadosti previdni pri izbiri krompirja za seme. Mogoče so bili krompirjevi gomolji na zunaj popolnoma zdravi, vendar so imeli v sebi skrivne klice bolezni, ki se je nato razvila na njivi in ki znatno znižuje krompirjeve pridelke.

Povzročitelj te najnevarnejše krompirjeve bolezni je skrit v staničnem soku krompirja in se imenuje virus. Te klice so tako majhne, da jih tudi s povečevalnimi stekli ne moremo videti, zato njih življenje in delovanje tudi še ni natančno raziskano. Vidne so samo posledice delovanja teh bolezenskih klic.

Prenašanje virusovih klic od bolne na zdravo rastlino izvršujejo predvsem razne sadne listne uši. Te uši sesajo stanični sok na bolni krompirjevi rastlini, gredo nato na zdrave rastline, sesajo sok tudi tu in prenesejo v njih stanični sok klice bolezni, ki pa se ne pokažejo takoj, ampak šele v naslednjem letu.

Najvažnejša in najbolj razširjena virusova bolezen na krompirju je takozvana mozaik bolezen. To bolezen označujejo blede rumenkaste lise na gornji površini krompirjevih listov. Mozaik bolezen se kaže pri krompirju v raznih oblikah.

a) Ena vrsta mozaik bolezni se kaže v tem, da postanejo listi bledorumenkasto lisasti, razen tega pa še kodravi. Zato

se ta bolezen imenuje kodravost. Včasih je skoraj ves krompirjev grmušelj nakodran, da ima skoraj obliko šopka.

b) Najbolj nevarna oblika mozaik bolezni pri krompirju je v tem, da postanejo listi kodravi, na gornji strani so blede rumenkasto lisasti, na spodnji strani pa so črno rjavo črtkani. Ta bolezen se zato imenuje tudi črtkavost. Listi začnejo počasi odmirati. Ta bolezen se zelo hitro širi v krompirjevem nasadu od grmušlja do grmušlja, tako da je pridelek zelo zmanjšan.

c) Nadaljna oblika virusove bolezni je v tem, da se krompirjevi listi zavijejo navzgor: bolezen se imenuje zato svaljkavost. Listi nadalje odebljajo, postanejo trdi in šumijo, ako se jih dotaknemo. Večkrat imajo tako zaviti listi na spodnji strani še lise rdečkaste ali črnomodre barve. Te bolezni ne smemo zamenjati z manj nevarnim pojavom, ko so krompirjevi listi zaradi raznih vremenskih vplivov ali pa vsled vplivov sestave zemlje svaljkasto zaviti. Ta druga svaljkavost pa je samo kratkotrajna in ne znižuje pridelka krompirja.

Velika nevarnost virusovih bolezni ni samo v tem, da dajejo gomolji od obolelih krompirjevih grmušljev, ako jih v prihodnjem letu sadimo, spet še bolj obolele grmušlje. Še večja nevarnost je v tem, da oboleli krompirjevi grmušlji okužijo zdrave sosednje grmušlje.

Glivične bolezni

Druga skupina bolezni, ki jih povzroča jo na krompirjevih grmušljih razni bacili ali glivice, so glivične bolezni. Te bolezni zelo zmanjšujejo pridelke krompirja, so pa manj nevarne kakor virusove bolezni krompirja.

V skupino teh krompirjevih bolezni prištevamo:

a) koreninsko bolezen (ali: rhi-zo-tonia-bolezen). Ta glivična bolezen napada včasih še popolnoma mlade krompirjeve izrastke, ko so še v zemlji in jih tako muči ali vsaj oslabi, da morejo razviti rastline zelo slabe grmušlje. Ker so listi pri teh grmušljih večkrat tudi svaljkasto zaviti, bi mogli misliti na virusovo bolezen. Razlikuje se pa ta bolezen od virusove bolezni v tem, da obolele krompirjeve pogankje in grmušlje zelo lahko potegnemo iz zemlje.

b) črno nogo. To bolezen pri krompirju spoznamo po tem, da imajo stebela v krompirjevem grmušlju pri tleh mazasto črno barvo.

c) Še nadalje povzročajo glivične bolezni, da krompirjevi listi neenakomerno porumenijo, se osušijo in odmirajo.

V vlažnih letih je razširjena tudi krompirjeva listna in gomoljska gniloba (fitoftora). Na konicah krompirjevih lističev se pokažejo pri tej bolezni v mesecih juniju in juliju temnorjave lise, ki jih obdaja na spodnji listni strani sivobel puh.

Zaradi listne gnilobe odmirajo krompirjevi listi predčasno, kar povzroči seveda znatno zmanjšanje pridelka.

Še več drugih bolezni je pri krompirju, toda vse te opisovati bi vodilo predaleč in so tudi te našete bolezni najvažnejše.

V začetku označene, to je virusove bolezni, povzročajo, da se pridelek krompirja, za katerega smo dobili zdravo seme, zmanjšuje od leta do leta. Na hitrost širjenja teh bolezni vpliva še tudi kakovost zemlje in pa podnebje oziroma vreme. Tople vremenske razmere in težka zemlja pospešujejo razvoj virusovih bolezni, barska tla pa njih razvoj zavirajo.

Samo zdravo seme!

Iz vsega tega je razvidno, da nam samo izbrano zdravo seme more dati dobre in velike pridelke. Poizkusi so pokazali, da ja bil prvo leto pridelek od zdravega, pravilno vzgojenega semena preko 300 centov na hektar. Drugo leto je bil pridelek pri enaki obdelavi zemlje in pri enakem gnojenju še samo 230 centov in tretje leto le še 145 centov.

Zato moramo zelo pazljivo odbirati krompir za seme, da nam pridelki krompirja ne bodo prenizki. Ako bolj natančno

Kaj pričakujemo od blagovnih zadrug

(Nadaljevanje in konec.)

Pri obravnavi teh vprašanj mislimo vedno predvsem na kmeta. Posamezen kmečki obrat je pri igri med ponudbo in povpraševanjem glede kmetijskih pridelkov in potrebščin brez moči. Odvisen je skoraj popolnoma od trgovine z deželnimi pridelki. Na nesrečo je ogromna večina kmetijske produkcije v surovem (nepredelanem) stanju zelo hitro pokvarljiva (n. pr. sadje, krompir itd.). Kmet je zaradi tega prisiljen svoje pridelke (kar jih ne potrebuje za dom) čimprej prodati. To trgovcu dobro ve. Zato pa izkoristi ta neugodni kmetov položaj in plačuje največkrat sramotno nizke cene. On sam pa ima že zveze z razno industrijo, kateri poceni kupljeno blago z maslini dobičkom prodaja — kot surovino.

Obratno je pri kmetijskih in gospodinj-skih potrebščinah. Posamezen kmečki dom je (brez zadruge) do kraja odvisen od trgovcev. Kar dom neobhodno rabi, mora kupiti, pa naj bodo cene take ali take. Tudi to trgovcu ve in takšno stanje izkorišča v svoj prid. Ali poznate kaj več revnih trgovcev? Prosim, samo premislite! In revnih kmetov, ali jih nič ne poznate? Povpraševanje in ponudba! Kar kmet ponudi v prodaj, je ponavadi brez cene (seveda v rednih razmerah, to se razume, saj za te pridelke verjetno kmalu pridejo); ponudba je tu takorekoč brez povpraševanja. Da ni povpraševanja, zna skrbeti trgovina!

Kar kmet kupi, je v primeri s cenami njegovih pridelkov sorazmerno zelo drago. Povpraševanja je pač dovolj, saj gospodarstvo in družina na vsaki kmetiji zopet in zopet kaj potrebuje in sicer nujno in neobhodno. Trgovina s tem računa in nič ne ponuja čez mero, vedoč, da bosta kmečki gospodar in gospodinja vseeno prišla.

Opazujemo krompirjeve nasade, bomo kmalu opazili obolele krompirjeve grmušlje. Od takih grmušljev ne smemo jemati krompirja za seme, ako hočemo imeti dobre pridelke.

Najboljše je zato, da označimo na njivi zdrave in dobro razvite grmušlje in od teh nato vzamemo krompir za seme.

Ako pa je pridelek krompirja že zelo majhen in je že večina krompirjevih grmušljev obolela, ne pomaga drugega, kakor dobiti krompir za seme od drugod in sicer toliko, da moremo zasaditi 10 do 15% krompirjeve njivske površine z njim. Tako imamo za prihodnje leto od tega semena zadosti krompirjevega semena za ves krompirjev nasad.

V preteklih letih so naši kraji dobili mnogo krompirjevega semena iz Vzhodne Nemčije. Ker ne moremo računati, da bi ga v doglednem času spet od tam mogli dobivati, je toliko bolj važno, da poizkušamo dobiti doma dobro krompirjevo seme.

Ker je navadno v vigredi zelo težko dobiti dobro krompirjevo seme, bo skrben kmečki gospodar skrbel za dobro in zanesljivo seme že sedaj v jeseni.

Takšne so razmere brez kmetijske nabave in prodajne zadruge.

Zdaj pa vzemimo, da kmetje osnujejo tako zadrugo. In dosledno mislimo! Zadruga vsaj sprva ne bo mogla kmetom-članom dobavljati potrebščin ceneje od trgovca. Tudi pridelkov morda ne bo plačevala dražje kot trgovec. Torej je povsem brez pomena?

Nikakor ne! Če ob enakih cenah bodo začeli trgovci z njo tekmovali in ji konkurirati. Vsak podjeten trgovec bo videl v tej ustanovi nevarnost, da izgubi del svojih odjemalcev oz. dobavljalcev in s tem dobiček pri njih. Zato bo skušal pri nakupu kmetijskih pridelkov cene vsaj vinar znižati. Čim bolj se bo zadruga utrjevala in razvijala, večje bo tekmovalje. In že samo s svojim vplivom na cene je glavna in prodajna zadruga opravičila svoje obstanek. Preprost človek te gospodarske blagodati sploh ne opazi. On vidi le, da »zadruga ni nič cenejša od trgovca«. Ne vidi pa, da trgovec drži krepko na vajetih glede cen. Šele če taka zadruga propade, ljudje spoznajo, da trgovci delajo s cenami po svoji volji. A takšno spoznanje je prepozno...

ZADRUŽNISTVO V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

Skupna vrednost blaga, ki so ga v Združenih državah Severne Amerike nakupile in prodale zadruge, je okrog 5 milijard dolarjev. Od tega odpade na kmetijsko pridelke več kakor 80%, torej vrednosti nad 4 milijarde dolarjev. Zadruge v Severni Ameriki niso prisilna, ampak prostovoljna gospodarska združenja.

Pri nas pa ravno kmečki ljudje še vedno z zelo velikim nezaupanjem poslušajo o ustanavljanju kmetijskih nabavnih in prodajalnih zadrug.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

11.

Če bi jo našel poročeno, ko se je vrnil, bi mu bilo laže. Tako pa: »Kaj hočeš z eno roko. Še sebi komaj kruha zaslužiš, nikar večin. Če bi se pa ne bila sporekla? — Pa kaj bi mislil, ko je prepozno.«

Pri mostu so sneli konjem uzde. Takoj na drugi strani vode so začeli konji vohati po zemlji in striči z ušesi. Tomaž je precej vedel, da so prišli na volčjo ali medvedovo sled. Raztogotil se je nad zverino in konji. Zapeljal je žrebca v najbolj gosto vrsto, mu snel uzdo, odstopil v varno daljavo, poprijel tesno bičevnik in užgal po konjih. Od jeze zaripel v obraz je kričal: »Kaj se obotavljate, mrhe! Krajcataljon!« In je užgal vsakega konja, ki ga je dosegel.

Konji so v divjem diru tekli proti Jezércem.

Na vrhu Črvince pa je zaploskala Mica in s svojim mogočnim glasom izpodbujala razdivjano žival: »Uraaa! Uraaa, Uraaa!«

Zorga se je podvival z voli. Tudi on je pogljal vso svojo čredo takoj za mostom v tek.

Po vsem Zavrhu, tudi v najbolj skrito volčjo jamo in v najbolj teman medvedji brlog so se morali slišati konjski in volovski zvonci, tako sta pridrevili obe čredi na Jezerca.

In konjar, kirasir Tomaž, in Zorga Boštjan, volar, sta se naselila skupaj. Oba v Bohinjčovo kočjo.

Veselo so trgali konji gosto muravo, voli pa drugo travo, ko jim murava smrdi.

Psi niso noben dan več usledili v Pečeh zverjadi, kakor da bi jo bila Tomaž s konji in Zorga z voli zares potisnila v gošče.

V jutranjem soncu sta za križem na vrhu poti brezskrbno poleževala Jok in Marko. V Pečeh pod njima je pasel Volkun Markove jarce, Jok pa je svoje pustil Hrustu pri Svetem Lovrencu; še nikoli mu jih ni, da ga preizkusi, ali bo ostal sam pri tropu ali bo prišel, prav potepeno, po sledi za ovčarjem. Vse je kazalo, da se bo »španec« dobro obnesel.

Na Voglu pa sta Lukež in Tevž pognala na pot čez Vrh krave. Pred njimi in za njimi so šli moški s platnenimi vrečami preko ramen in ženske z rožnatimi škafi na glavah. Oboji so nosili posodo za mleko.

Ko so se prvi prikazali izza skale, je pocal Jok Marka za životnik: »Utegnil bi se kdo ob naju obregniti, da paseva lenobo. Prikrivaj se jim.«

Po vseh štirih sta se preselila za grm in razgrnila toliko veje, da sta videla pot.

Med prvimi je prisopla Rotija s košem na hrbtu.

Marko je pozabljaval proti Joku: »Eno samo kravico je dala v planino, pa nese posode za tri dobre mlekarice. Kaj misli, da bosta molzla tudi junca in voliček?«

»Za Tevža nese. Boš videl, da bo prišel prazen.«

»Če bi trikrat eno noč moral prehoditi pot od doma na Jezerca in nazaj, svoji mami ne bi pustil nositi. Grdo je to od Tevža.«

»Preveč ga ima rada, ko ima samo njega.«

»To bo Tevžu še žal, kadar mu bo mama umrla.«

»Kakor ga je naučila, takega ima.«

Prizvonile so krave. Pod parklji jim je hreščal pesek. Jok in Marko sta se pričela

glasno pogovarjati, pa jih na pot ni nihče slišal.

Spet ni bilo Marku vseh: »Oba velika zvonca, krnški in rodinski, pojeta zadaj nekje. Kaj da ga ne nosi prva krava?«

»Čigava pa je?«

»Trlejeva.«

»Kateri dve ga pa nosita?«

Marko je previdno dvignil glavo nad grm in pogledal: »Krnškega Podrobarjeva, rodinskega pa Honova.«

»Trleja je bolj vesel, če gre njegova krava brez zvonca prva, kakor če bi ji obesil na vrat veliki zvon svetega Klemenca, pa bi hodila med zadnjimi. Mar mu je. Podrobarju in Honu pa je. Lukež je prav naredil. Zakaj bi si po nepotrebnem nakopal zamero. Saj vemo vsi in Trleji tudi, da oblastne ljudi vsaka smet boli.«

Pa je Lukež res znal. Zastavil je tretjineka naprej in se je drugih tako ognil, da je ostal sam z ženo pri križu.

Marko in Jok sta pridržala sapo.

»Lenka, sedaj boš šla nazaj.«

»Lukež, naj grem na Jezerca s tabo. Še postlala bi ti rada.«

»Nič ne pojdeš. Do križa sva se dogovorila.« Že je praznil jerbas in polnil svojo bisago.

»Dolčas mi bo doma. Tri mesece te ne bo.«

»Kaj res misliš, da te imam tako malo rad?«

»Saj ne boš utegnil.«

»Zakaj pa so noči? In jaz, kakor fant.«

»Lukež.«

Pobožal jo je po licu.

»So pomoliva malo,« je opomnila Lenka.

In sta prosila božjega varstva pa ne sebično vsak zase, ne; on za ženo, ona za moža.

»Z Bogom!«

»Srečno!«

Vse mu je Lenka hotela dati. Še psička Žabo je zapodila za možem, da mu ne bo Zavrhom preveč dolgčas.

Jok je pošepetal Marku: »Ne vem, ali bo tale kužek prišel s planine. Pa je le prav naredila.«

»Kdo bi mislil, da se imata tako rada.«

Nazadnje so prignale majerce prašiče.

Frčjeva Reza jih je vabila za sabo z narokanim čerhom turščice. Brkovčeva Franca, Mihov deklči, jim jo je včasih iz cajne posula. Bajtnikova Mica jih je priganjala s šibo. Trlejeva Meta je pa z rokami ploskala in jih zavračala in se za vsak prazen nič na glas smejala.

Marko se je pokazal: »Meta, zvonce obesi prvemu, pa potegnajo vsi pujsi za njim.«

»O, Marko!«

»Kmalu priženi za nami.«

»Še ta teden.«

»Na, na! Pujsi!«

In so se razšli.

Za krniškim mostom je Žaba zabevskal. Izsledil je zajčka in ga podil v rovte. Nena-doma je sam zacvilil. Jok je vedel: »Ta ne bo videl Jezerc. Hitro si ga je privoščil volk.«

»Lenki bo hudo.«

»Bo — moj »španec« je pa le vzdržal.«

»Dober pes bo.«

»Kaže.«

In sta odšla vsak k svojemu tropu.

*

Že več dni je Podlipnico skrbela Ančka, ki se je z nerazložno izgovorjenimi besedami v spanju izdala, da se boji tistega jutra, ko bo Marko gnal čez Vrh.

Izpod domače lipe

ŠTEBENJ — MALOŠČE

Enkrat smo se že oglasili v »Koroški kroniki« zaradi jezikovne krivice, ki jo še vedno trpimo v cerkvi. Prva božja služba je slovenska, druga je nemška in še tretja v Diči vasi je spet čisto nemška. Do leta 1937 smo imeli v cerkvi vse slovensko, nacisti pa so vse, kar je slovenskega, prepovedali. Dobili smo nemškega dušnega pastirja, ki je ostal do danes. Ko je minila vojna, so se povsod, kjer so bili slovenski duhovniki izgnani, vrnilo polagoma spet nazaj. To je bilo skoraj povsod in le redki so bili, ko so ostali ter jim je bilo prizanešeno s preganjanjem. S kakšno ljubeznijo so verniki spremljali pregnane svoje dušne pastirje v Ločah, na Brnci, v St. Lenartu, v Pečnici in drugod, ko je propadel nacizem, ki je bil zakrivil vsa ta preganjanja samo zato, ker so bili duhovniki pač Slovenci in so svojemu ljudstvu v materinščini oznanjali božjo besedo.

Samo mi v Štebnju moramo še naprej trpeti in prenašati krivico in še vedno nimamo duhovnika, ki bi bil zmožen v materinem jeziku oznanjati verske resnice. Večkrat smo se že pritožili in prosili, pa vse nič ne pomaga.

Mi Slovenci smo gotovo verni ljudje. Nam vera ni nekaj, kar danes drži, jutri pa ne, če drugače kaže. Vendar na račun te naše vere ne dopustimo, da bi nam kdo delal krivico in nas zapostavljal za svoj račun. Bodimo odkriti in povejmo, da je bila Nemcem vsaj pri nas vera samo zato, da so nas ponemčevali in so bili Nemci v svoji politični krivičnosti in zaslepljenosti daleč od tega, kar mi razumemo pod pojmom vere. To nas uči tudi zgodovina od nemških malteških viteških redov preko Hitlerjevih časov do današnjih dni. Nemška cerkev nas ni marala ne zaradi vere, ampak zaradi tega, ker je bila navadno v službi te ali one politične skupine, katere cilj je vedno bil potujčevanje. Z drugo besedo: nemška cerkvena oblast je na druge narode gledala s političnega in ne verskega vidika.

Zato imamo mi dovolj žalostnih skušenj ne samo iz preteklosti, ampak tudi iz sedanjosti. Saj še deželna vlada, ki je bistveno bolj politična organizacija kakor cerkvena oblast, vsaj deloma skuša ustreči z nastavitvijo slovenskih učiteljev, da našo mladino poučujejo v materinščini. Mi razumemo, da je v začetku težko, ker pač ni ljudi in dolžnost nas vseh koroških Slovencev je, da naše učitelje v vsakem pogledu podpremo in jim nudimo pomoč. Vsak resen napor deželne vlade pozdravljamo z veseljem in ne gdnjamo, če še ni vse tako, kakor bi bilo želeli, ker to delo pač zahteva časa. Ne moremo pa se sprijazniti z dejstvom, da moramo poslušati v cerkvi, kamor pride 99 % slovenskih vernikov, še vedno nemško pridigo. Radovedni smo, kje je zaradi nekaj slovenskih vernikov slovenska pridiga, čeprav bi bilo iz čisto cerkvenega stališča prav, ker smo vsi rojeni, tudi Slovenci, zato da se zveličamo in je stvar cerkve, da nudi vernikom v verskem pogledu, kar jim gre. V

Diči vasi je sedaj celo nemško petje. V šoli se že dve leti poučuje samo v nemščini in jasno je, da ima tako poučevanje tudi posledice, ki so za nas Slovence vse prej kot ugodne in kakor bi si jih želeli. Kljub temu, da imamo na Koroškem precej slovenskih duhovnikov, naša fara, ki šteje čez 2.000 duš, ne more dobiti slovenskega duhovnika. Ni čuda, če toliko ljudi ne gre v cerkev. Zanima nas, kdo je pripravljen prevzeti odgovornost za te ljudi v verskem pogledu, če nočejo zaradi tega v cerkev.

Kmalu se bo spet začela šola. V župniji sta dve šoli in bojimo se, kako bo, ko je krščanski nauk za naše slovenske otroke izključno le v nemškem jeziku; vsaj do sedaj je bilo tako in mi nimamo vzroka misliti in upati, da bo sedaj drugače. Otroci govorijo doma s starši slovensko. Ko pa hočemo pri jedi moliti, pa ne znajo v materinem jeziku odgovoriti: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh...!«

Vsak vidi in ve, kakšna krivica se nam godi. Le tisti, ki so za to pristojni, so za vse naše prošnje gluhi in si zatiskajo oči in ušesa, da ne bi videli in slišali resnice.

ŽELEZNA KAPLA

Gospojnica je za koroške Slovence velik praznik in na ta dan so po vsej južni Koroški romanja, ki se jih ljudje udeležijo v velikem številu. V Kapli, kjer imamo znano romarsko pot Marijo v Trnju se je na ta dan zbralo naravnost ogromno število ljudi. Prvi vlak je pripeljal preobtežen in komaj je pripihal do Kaple. Po cesti pa so ljudje hiteli k Mariji v Trnju na vozovih, kolesih in tudi peš. Ze takoj zjutraj so se začele maše tako, da je vsak romar imel priliko biti pri več službah božjih. Cerkev je bila vse dopoldne nabito polna in ni bilo ravno lahko vzdržati v vročini. Kar je romanju še posebej dajalo pravi izraz romarskega praznika, je bilo ljudsko petje in je vsa cerkev v mogočnem glasu prepevala Mariji v Trnju in jo prosila tolažbe in pomoči. Po službi božji je bila spoved in ljudje so se poslužili prilike ter so bili spovedniki močno zaposleni. Po končanih cerkvenih opravilih so se ljudje porazgubili po Kapli in okolici ter je vsak izrazil priliko, da je obiskal znanca ali sorodnika, dokler ni prišla ura, ko so bile litanije in je ljudstvo spet pohitevalo k njenemu oltarju. Ko je zvečer odhajal kapelski »ekspres«, je spet naložil romarje in vsak se je vrnil na svoj dom.

KNEŽA

Od nas gotovo še niste dobili nobenega dopisa, kar pa ni nič čudnega. Živimo visoko v planinah, ne železnica in tudi avtomobili ne vozijo k nam. Pri nas vlada pravi planinski mir. Zato pa tudi tuji vedno rajši v večjem številu prihajajo k nam. Pravijo, da je naš kraj kakor ustvarjen za planinsko letovišče v poletni vročini in za smučarske izlete pozimi.

Z vseh strani pripelje izletnike pot k nam: z Djekš, s Krčanj, naravnost s Svinjske planine. Najbližja, pa tudi najbolj strma pot je iz Grebinskega klostra, kjer je nadmorska višina 513 m, pri nas

tu gori pa 1164 m. Tako smo najvišja župnija v obširni velikovski dekaniji in smo tudi ponosni na to. Obe sosednji župniji, ki si delita vsaka nekaj let upravljanje naše župnije, sta nekaj nižji; Djekše samo za 5 m, Krčanje pa kar za 115 m. Ker v obeh teh župnijah vlada farni patron sv. Martin, tudi ni nikdar spora, kateri sv. Martin bo začasno »vladal« pri nas, kjer imamo v cerkvi same svetnice, farna patrona pa je sv. Magdalena.

Ko bo — na to upamo kljub pomanjkanju materiala — kmalu gotova nova šolska stavba, bo to gotovo ena najlepših šol v širni okolici. Seveda tudi upamo, da bo tudi pouk v šoli tak, kakor je ljudstvo na Kneži, to je slovenski. S tem bo vsaj delno popravljena krivica, ki je tlačila naše ljudstvo pod nacizmom. Pod nacizmom so začeli zidati to šolo za ponemčevanje Kneže in njene okolice. Ta šola naj bi bila trden steber nemštva pod Svinjsko planino. Sedaj pa naj iz iste šole veje pravi slovenski duh, kakor je ljudstvo prav slovensko.

Ko bomo imeli tako lepo urejeno šolo, bomo začeli misliti še na lastno občino, zlasti pa na to, da dobimo lastnega župnika. Saj bo to zaradi razširjenega pouka tudi potrebno.

NONČA VAS

V Nonči vasi je bil nekaj samostan dominikank, ki jih je bil cesar Jožef razpustil. Samotna in velika cerkev priča o nekdanjih časih, ko so še pele redovnice dnevnice in je bilo slišati okrog samostana razposajeno vpitje mladine, ki so jo redovnice vzgajale v šoli.

V Nončo vas gre na Veliko Gospojnico vsako leto iz Pliberka procesija. Tudi letos je šla. K tej stari slovesnosti je prihitel tudi g. prelat Podgorc, ki je tod kaplanoval leta 1892 in ga pozna še marsikateri star gospodar, ki ga je gospod prelat učil v šoli. Pliberški procesiji so se pridružili ljudje iz Nonče vasi, iz Viderne vasi, Božjega groba, Doba in Komela. Ob osmih je bila prva maša, ob devetih »pranganje«. Vreme je bilo lepo in od juga sem je gledala stara Peca, ki kakor mati bdi nad slovenskim narodom in vso Podjunsko dolino. Po »pranganju« je imel gospod prelat pridigo, v kateri je orisal pogubonosne posledice nacistične vzgoje, ki se še pozna in se bo še dolgo treba boriti, da bodo izginili njeni sledovi. Pridigo je zaključil s tem, da more v današnjih časih postati rešitelj iz duhovne stiske, ki je nastala v in po vojni, dobra knjiga. Omenil je, da namerava v Celovcu kmalu izdajati dobre slovenske knjige, ki jih bo izdajala družba sv. Mohorja, stara znanka našega slovenskega ljudstva, ki je našemu ljudstvu dala na tisoče in tisoče dobrih knjig, dokler je niso zatrli. Sedaj pa je čas, da zopet oživi in prevzame poslanstvo, ki ga je imela nekoč: vzgajati naš slovenski narod v slovenski besedi in ga navajati k dobremu. Pozval je ljudi, da naj se polnoštevilno priglasijo iz vseh krajev in družba se bo potrudila, da bo poskrbela za lepo berilo, ki bo dvignilo naša dekleta in fante.

Kdor svoj materin jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pijancu podoben, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škodo si dela.

BISTRICA V ROŽU

Nad Bistrico stoji na hribčku stara cerkva, podružnica župnije »Pri svetih križih«. Cerkev ne stoji visoko, pa vendar nudi lep razgled po dolini. Ker v vasi ni nobene podružnice, so stari ljudje kaj radi obiskovali Križe. Po vojski je začela ljubka cerkva razpadati. Ljudje pa so se pobrigali, da priljubljena cerkva ni popolnoma razpadla. Stopili so skupaj in popravili, kar je bilo treba popraviti, in dne 17. avgusta je bila cerkva nanovo blagoslovljena. Na novo prenovljeno cerkvico krasita dve novi sliki, ki ju je naslikal bivši finančni svetnik Kraiger. Zanimivo je, da so se bili njegovi starši pred leti ravno v tej cerkvi poročili. Umetnik je v slikah prikazal žalostne spomine pretekle vojne. Sliki sta na južni in severni steni kapelice. Ena teh slik predstavlja Žalostno Mater božjo, druga vstalega Zveličarja. Žalostna Mati božja je prvovrstna umetnina. O Žalostni Materi božji pravi cerkvena pesem: »Kako je bila žalostna in strta, od angela poveljana Mati Eđinorojenega.« V ozadju se dviga križ, ob vzhodu pa sedi od bolesti strta ostarela ženica. Priletna, pa vendar veličastna. V krilo je omahnil sin, s trnjem venčan in izmučen. Glava mu je padla čez materina kolena in kakor da je ravnokar šele umrl, vrže mrtvi sin še roke čez glavo nazaj, kot da bi v smrti obupal: saj je vse zastoj. Sprejaj pa se tišči k Materi božji žrtev nesrečne vojne: slepi invalid. Slepaga invalida se drži tam, kjer je imel nekaj roko, hčerka. Poleg tega kaže slika, kako so ljudje prinesli mrtvega očeta, ob katerem kleči kakor angel lep fantek, ki začuden gleda in ne more razumeti, kaj je smrt. V ospredje se potiska mati, ki nosi na rokah mrtvega otroka. Po vojni je nastalo mnogo slik, ki kažejo strahote in gorje, ki ga je vojna povzročila, toda ta slika je brez dvoma ena najlepših in najbolj pretresljivih. Ko se človek poglubi v to sliko, mu postane težko pri srcu in pred očmi mu zdrvé vsa dejanja vojnih strahot, ki so se dogajala zadnja leta in storila toliko ljudi tako ali tako nesrečnih. Druga slika v primeri s prvo ne deluje na človeka tako globoko. Brez dvoma je v tej drugi sliki hotel umetnik dati izraza svojem upanju in veri, ki mora človeka v nesreči dvigati in mu pomagati, da vzdrži. Kristus vstaja iz groba kakor čarobna prikazen. Umetnik je dobro zadel, da je božji grob posnel po zgodovinskem grobu. Sliki manjka glorie in veličastva. Če bi bilo še to dvojje, bi slika človeka zadovoljila in učinkovala nanj popolnoma.

Prvo službo božjo je imel domači gospod župnik. Pri maši je bilo ljudsko petje. Otroci in stari so peli, da jih je bilo veselo poslušati. Malokje je mogoče ljudstvom pripraviti k skupnemu ljudskemu petju. Po prvi maši je g. prelat Podgorc blagoslovil popravljeno in prenovljeno cerkvico. Nato je gospod prelat imel dve pridigi in sicer v slovenščini in v nemščini. Glavni misli pridige sta bili: »Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo in: »Blagor njim, ki so čistega srca.« Ljudje so od lepe slovesnosti odhajali iskreno veseli. Sedaj imajo spet svetišče, kamor bodo hodile zlasti matere molit k Mariji Sedem Žalosti.

Pa »razumna in tiha žena se z ničimer ne zamenjuje.«

Najela je še Primožovo Rozalko, da bi tudi ona ne videla bridkosti oča Jerneja, ki po dolgih letih ne more več z jarci čez Vrh in komaj še s palico pride iz hiše, in je obe dekleti na vse zgođaj poslala pobirat kamenje na deteljišče.

Manica pa je otrok, ki še ne vidi v dušo, in bo verjela Jernejevim besedam. Naj ostane pri starem ovčarju; samega ne sme pustiti.

Ančka jo je vsak dan bolj skrbela, Podlipnico, razumno in tiho ženo.

Ančka in Rozalka sta se prestopali vsaka po svoji srdi, se priklanjali k zemlji, pobirali kamenje, katerega so ob nakladanju detelje iz rodovitne prsti izgreble grablje, ga metali v posodo, ki sta jo zdaj Ančka zdaj Rozalka pehali s sabo vstric po razozoru, in odnašali v njej, vsaka za eno uho, nabrano kamenje na že posečene ozare.

Govorili sta samo najpotrebnejše, obračali se pa tako urno, da je bilo kljub jutranjemu hladu do takrat, ko je Marko pribral svoj trop na Reber, že obema vroče.

Rozalka se je spomnila skrbi polnega popoldneva na cvetno nedeljo in se je razveselila: »Ančka!« Ančka je globoko sklonjena hitela pobirati kamenje in je skušala prikriti Rozalki obraz. »Ančka! Ali ne slišiš?«

»Kako si rekla, Rozalka?«

»Čeprav so tako nasprotovali, pa vendar žene Marko čez Vrh.«

»Žene. Čez Vrh žene«

»Dober je vaš ata.«

Podlipničova ni odgovorila. Spomnila se je na mamo, ki ji je šele sinoči, ko sta legli spat, povedala, da bo morala na vse zgođaj na njivo. Kaj bo o njej, o Ančki, mislil

Marko, ko mu edino ona, Ančka, ni voščila srečne planine. Še doma je ni bilo danes zjutraj; sinoči je pa prepozno zvedela: »Oh! Naša mama,« se je po tihem vznevo-ljevala na mater, na razumno in tiho ženo.

Želela je biti Primoževa, Markova sestra: »Kaj se tebi mara, Rozalka.«

»Ali si mar kaj bolna, Ančka?«

»Nisem. — Ne vem.«

Če bi bila Ančka vedela, kako kar ni mogel Marko odgnati jarcev z dvora, da je bilo celo Podlipnici žal, ker je poslala Ančko z doma, in kako je še z vasi iskal Marko v Podlipnikovih oknih Ančko, bi ji bilo še huje.

Ropotaje je padalo kamenje v posodo. Obema dekletoma, Ančki in Rozalki, pa so uhajale misli in oči čez polje, čez vas in čez Reber k Marku, ki je gnal čez Vrh največji trop v srenji, Marko, najmlajši ovčar.

Nič manj ni hodil v mislih z njim, z Markom, Jernej. Samo drugače je hodil kakor sestra in no — Ančka. Na vrtu je sedel, na nizkem stolčku. Manica je stikovala okrog dreves.

»Da mi ne boš jedla golenih češenj.«

»Ne bom, oča, so še preiskle in predrobne. Sama koščica jih je.«

»Tak si jih že pokusila.«

»Sem jih. Pa so zanič.«

Gledal je v Pēči, kjer je čez meli gnal Marko z Volkunom, naravnost po Brunku navzgor pa Jok s Hrustom: »Prehitro žene fant. Na Vrh se jima bosta tropa zmešala in vso planino jarci ne bodo vedeli, čigavi so. Joka bi moral spustiti naprej. Saj pravim, kako je narobe če človek opeša.« Gledal je sam zase.

»Ali bi kaj radi, oča?« je prihitela Manica.

»Nič, nič, Manica. Kar igray se.«

Ko bi se bil Jernej spomnil, kako je tudi njegov trop nekaj let, ko je še njegova rajnica živela, neurejeno in zmedeno hodil čez Vrh, bi se bil za Marka bolj bal kakor za Rozalko in Manico. Pa on, starec, nič slutil ni, da Marko, mladeč, kaj malo misli na jarce in da je Primožev fant tako žalosten zaradi Podlipnikovega dekliča, tako žalosten, da se jezi na Ančko, ker mu ni voščila srečne planine. Res! Primožev Marko na Podlipnikovo Ančko.

Žal mu je bilo, da je Podlipnikov ovčar, žal, da ni šel past na Koroško.

Manica je pobrala v travi dva para zraslih, prezgođaj odpadlih češenj, si jih obesila za uhlja in se prikošatila k Jerneju:

»Oča, pogledjte, kako imam lepe uhane.«

»No, no, Manica! Grdi so; pa ti tudi, ker se šopiriš.«

»Pa če bi bile češnje že zrele in rdeče?«

»Ph!« se je razhudil: »Še takrat bo prezgođaj za ničemurnost, ko boš sama zrela češnja, če boš kdaj.«

»No, pa ne.« Vrgla je golence v travo.

»Kaj se nič ne bojiš, da bi Zavrhom medved raztrgal Marka?«

»Še malo ne. Medved naj se boji Marka.«

Vendar je obstala pri oču in se z njim vred zazrla v Peči. Jokovih jarcev ni bilo več videti; Markove pa je Volkun poganjal skozi tesen pod križem. Marko sam je pravkar stopil od križa na nasprotno stran poti in obstal na visoki skali. Iz vasi in s polja se je videlo za njim in nad njim samo jasno nebo.

»Traa-taaa!«

»Trobi,« se je razveselila Manica.

»Slabo trobi,« se je vznemoljil Jernej.

»Hooohoo!« se je oglašila s polja Rozalka.

»Hooj,« se ji je pridružila v vrtu Manica.

»Traa-taaa!«

Dekleti sta izsuli kamenje iz posode in obstali tesno druga ob drugi. Bolj iz otroške preprostosti kakor zares je šinila v glavo Rozalki čudna misel: »Tebe kliče: Aančkaa.«

»Hooohooooj!« se je odzvala Ančka, se tisto jutro prvič nasmehnila in se tesno pritisnila k Rozalki, Markovi sestri.

Marko je spoznal njen glas in je še enkrat zatrobil: »Traa-taaa! Aaaa-čkaa!«

Marko je zginit s skale, odšel za tropom in sram ga je bilo, da se je jezil nad Ančko.

S polja se je odzvalo še več hohtenje in v nobenem ni bilo sovraštva. Zavist se je skrila in je molčala, odkar je Marko obstal pred medvedom.

Dekleti sta zopet prijeli za posodo:

»Pobožala bi te, Ančka, ko bi ne imela od prsti grdih rok.«

»Poljubila bi te, Rozalka, ko bi ljudje ne videli.«

Obema je bilo tako dobro.

Jernej pa je skril glavo v dlani. Manica je mislila, da je zadremal, in se je tiho izmuzala od njega, da bi ga ne zbudila.

Staremu ovčarju pa so same od sebe začele teči solze. Tako hudo v življenju mu je bilo samo še tisto uro, ko so mu zabili rajnico v krsto. Z njo je živel kratka leta, z gorami pa nad pol stoletja. In nikoli več jih ne bo videl. Nikoli več:

»O, ljubi moj Bog!«

In je videl Boga Očeta. Z visokih oblakov je priplaval na rahlo meglico v škrbino med Stolom in Srednjo pečjo in v roki ni imel zlatega žezla. Skoraj delavniški je bil in ga je dobrohotno govoril, njega, opešanega ovčarja:

(Dalje prihodnjič.)

RADIO CELOVEC

RUDOLF HABSBURŠKI SI PRIDOBIL
NADOBLAST
(Nadaljevanje.)

Tedaj mogočnemu ministerialu Frideliku iz Ptujja zastavi Rudolf Habsburški za dve leti mesto, grad in gospodstvo Ptuj. Največ je pa moral nemški kralj prepustiti svojemu vojnemu in političnemu zavezniku goriško-tirolskemu Majnhardu. V oktobru ali novembru 1279 je dotedanjemu deželnemu glavarju Koroške, Kranjske in Slovenske Krajine dal v zakup Kranjsko s Slovensko Krajino, kot državnemu namestniku pa podelil v upravo vojvodino Koroško.

S počasnostjo in previdnostjo, ki je značilna poteza habsburške politike, je Rudolf znal napeljati niti tako, da je leta 1281. mogel postaviti svojega sina Albrehta za državnega upravitelja v Avstriji in na Štajerskem, v decembru 1282 predati obema sinovoma, Albrechtu in Rudolfu, obe deželi kot državni fevd, na Kranjskem in v Slovenski Krajini pa jima podeliti staro oglejsko deželno upraviteljstvo. Oglejski patriarh in njegove pravice do Kranjske so potisnjene povsem ob stran. Vendar ostanejo na Kranjskem in v Slovenski Krajini zakupniki še nadalje goriški grofje, ki jim kot takim pripada dejansko večji del deželno-knežjih pravic, Habsburžanom pa, čeprav so bili pravi deželni knezi, le neznatne. Naslednjega leta je kralj Rudolf podelitev iz leta 1282 v toliko spremenil, da je določil, naj ima od obeh sinov le Albrecht oblast in pravice v omejenih deželah. Le ako bi Albrechtova veja izumrla, naj ji slede Rudolfovi potomci.

Tako se je rod Habsburgov ustalil na slovenskih tleh. V naslednjih stoletjih si njegova politika prizadeva za čim večjo poglobitev in razširitev oblasti in vpliva na slovenskem ozemlju ter v sosednjih pokrajinah. Z ustalitvijo habsburškega rodu, ki je v svoji moški in ženski vrsti gospodoval in vladal našim prednikom skoraj šest in pol stoletij, moremo po pravici načeti novo poglavje v politični zgodovini Slovencev in slovenske zemlje.

HABSBURŠKO-GORIŠKO RAVNOTEŽJE

Sprva ima Habsburžan, tujec po izvoru, težavno stališče. Albrecht, prvi avstrijsko-štajerski vojvoda iz novega rodu, je skušal s strogim absolutizmom uvesti v dežele, katerih pravni red in finance so za dobe medvladja silno trpele, zopet urejene razmere. Za prvega finančnega uradnika na Štajerskem je postavil opata Henrika iz Admonta. Albrechtova politika je pa naletela na silen odpor pri štajerskem plemstvu, ki je najbolj zamerilo opatovo strog finančno poslovanje, vojvodu pa nepotrđitev njihovih starih stanovskih in deželnih privilegijev. Domača nasprotstva so znali izrabiti zunanji sovražniki, ki so se kaj kmalu pojavili s svojimi zahtevami. Med prvimi je bil češki kralj Vaclav II., ki ni mogel pozabiti, da je njegov oče Otokar Přemysl nekoč gospodoval na Avstrijskem, Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Kot del očetove dediščine zahteva predvsem »svojo deželo« Koroško-Kranjsko. Češka nasprotovanja so v skupnih interesih zblizala Habsburžane in Goriško-Tirolsko in grof Majnhard, ki je Koroško od leta 1279 upravljal le kot državni namestnik, prejme l. 1286 deželo kot državni fevd. Dne 1. septembra tega leta je bil goriško-tirolski grof po starodavnem običaju, ki nam ga prav za to priliko popisuje štajerski kronist Otokar, na Gosposvetskem polju svečano umeščen in ustoličen kot vojvoda koroški.

Dokler je živel stari kralj Rudolf Habsburški, ni prišla protihabsburška zveza do pravega izraza. Po Rudolfovi smrti (1291) se pa od vseh strani zgrnejo nasprotniki Habsburžanov, posebej še absolutističnega režima Albrehtovega in njegovega zaveznika goriško-tirolskega Majnharda. Krog štajerskega in avstrijskega plemstva ter češkega kralja se pridružijo številni svetni in cerkveni velikaši. Oglejski patriarh Rajmund, ki ni mogel preboleti, kako je bil opeharjen za posest svoje cerkve in svetne oblasti na Kranjskem, zahteva vrnitev Ljubljane z vsemi gradovi, ministeriali in pritlikinami, salzburški nadškof, ki se je čutil ogroženega po strogem izvajanju Albrehtove deželnoknežje oblasti na Štajerskem, je že nekaj let v boju z vojvodom. Vojvoda Spodnje Bavarke spada med vnete pomagače salzburškega nadškofa. Grof Ulrik Vovbrški priglašja po svoji ženi zahtevo do nekdanje babenberške dediščine. Od inozemskega plemstva se znajde v proti-

govori na časopisu

habsburškem krogu grof Ivan iz ogrskega Güssinga. Na strani habsburško-majnhardinske zveze pa vidimo Majnhardovega brata, goriškega Albrehta, v zavezništvu s krškimi knezom Ivanom Frankopanom.

Albrehtu in Majnhardu se je posrečilo koalicijo, ki je segala od Ogrsko-Hrvatske do Švice in od Češke do Jadrana, v kratkem razbiti. S potrdilom deželnih privilegijev in odpustom opata Henrika je Habsburžan navezal nase najpoprej štajerske plemiče. Nemške kraljevske krone, po kateri je stremel, sicer ni pridobil, zato pa je v uvidevnosti svojega položaja takoj priznal novega kralja, Adolfa Nasavskega, in ta mu je nato podelil njegove dežele v ponoven fevd. Končno so se z Albrehtom pogodili še oglejski patriarh, salzburški nadškof in spodnejbavarski vojvoda, z njim tudi njihovi manjši pomagači; od salzburških vazalov med drugimi gospodje iz Vivsnika, Svibnega, Pišec in Kunšperka. Od koroških plemičev se je kon-

čno vdal Albrehtu na milost in nemilost tudi najsrđitejši njegovo nasprotnik, grof Ulrik Vovbrški.

Habsburška oblast v novopridobljenih deželah je tako prebrodila prvo težko krizo. Albreht in Majnhard sta leta 1292. zmagala. Njun uspeh pomenja silno utrditev deželnoknežje oblasti na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, obenem pa za te dežele tudi dolgo dobo miru in politične pasivnosti. Za slovensko zemljo se poslej ne vrši več ona živa politična borba, kot smo ji sledili že skozi stoletja. Ob zatonu 13. stoletja se po ponesrečenem protihabsburško-goriškem uporu politične razmere pri nas ustalijo. Glavni interesi obeh prvih političnih gospodarjev v naših krajih, Habsburžanov in Goriško-Tirolskih, so usmerjeni drugam. Avstrijsko-štajerski Albreht neprestano misli na nemško kraljevsko krono, ki jo po zmagi nad kraljem Adolfom in po njegovi smrti leta 1298. tudi doseže. Goriško-tirolski Majnhard se na Kranjskem in Koroškem sicer trudi za pridobitev odtujene posesti, ali ne tako sistematično kot v deželi Tirolski, ki jo smatra slejkoprej za svojo glavno pokrajino. Na kranjskih in koroških tleh se mu di Majnhard le poredko in le majhno je število privilegijev, ki jih je izdal za tamkajšnje prejemnike.

Gospodarski nasvet

Jesenska košnja lucerne.

Predzadnja košnja lucerne naj bo v času, da je od predzadnje do zadnje košnje presledek od 7 do 8 tednov. — Ako torej hočemo kositi lucerno zadnjič v letu od srede oktobra do prvih dni novembra, moramo predzadnjič kositi lucerno od srede avgusta do prvih dni septembra.

Lucerna mora imeti jeseni čas, da se dobro razvije in da tudi predvsem dobro razvije korenine ter v njih nabere hranilne snovi za vigradni razvoj. Zato mora lucerna imeti dosti časa, da se dobro in močno razvije od predzadnje do zadnje košnje. Zadnja košnja je tako lahko čim pozneje, ne smemo pa predolgo odlašati s predzadnjo košnjo.

Žito za krmo.

Po prehranbenih predpisih je prepovedano krmiti rž in pšenico. Vendar pa tudi pri mlačvi in nato pri čiščenju rži in pšenice ostane vedno nekaj zrnja, ki ga je mogoče porabiti samo za krmo, ker ni več primerno za mletev krušne moke.

Med tem zrnjem so slabo razvita žitna zrna, razbita in razdrobljena žitna zrna, različno plevelno seme, pleve, prah in mala peščena zrna. Skupno ima to takozvano »zadnje žito« še precejšnjo vrednost.

Pri krmljenju tega žita moramo vedeti, da ostanejo plevelna semena kaljiva tudi še potem, ko so prišla skozi živalsko telo. Ako nato gnoj živali, ki smo jih krmili s takimi žitnimi ostanki, zapeljemo na njivo, moremo s tem gnojem znatno zapleveliti njivo.

Da to preprečimo, je priporočljivo tako krmo pred uporabo kuhati oziroma pariti ali pa vsaj zdrobiti. Samo tako imamo za-

gotovilo, da ne bomo plevela, ki smo se ga hoteli ravno s čiščenjem žita znebiti, spet zanesli na njivo.

Skrb za pašnike.

Tudi poleti in jeseni moramo oskrbovati pašnike. Ako imamo stalni pašnik razdeljen v več delov, je živina izmenoma sedaj na enem, nato spet na drugem delu. Medtem pa moramo prvi del pašnika takoj primerno urediti, da se more čimprej in čim bolj enakomerno spet obrasti.

Znano je, da goveja živina noče popasti trav na onih mestih, kjer je ležalo blato goveje živine. Ako trave na teh mestih ne popasejo ovce ali konji, moramo ta mesta pokositi. Ako tega ne napravimo, se na teh mestih bujno razvijejo razni pleveli, ki razvijejo mnogo semen in zaplevelijo še sosednjo travno rušo.

Istčasno pokosimo na pašniku tudi ona zelišča, ki jih živali niso hotele popasti, da tako tudi temu pašniškemu plevelu preprečimo, da razvije seme in se še bolj razmnoži. To so razni osati in razne gozdne rastline, katerih seme je veter zanesel na pašnik.

Nato moramo razgrabiti in enakomerno raztrositi vse živalske odpadke blata (kravjeke). S tem preprečimo, da bi se spet samo na onem mestu, kjer je ležalo blato, bujno razvile trave, katerih pa živali nočejo žreti. Tako pa pognojimo večjo površino pašnika.

Najboljše je seveda, ako moremo pašnik pognojiti z razredčeno gnojnico. To pa razvažamo le ob oblačnem vremenu. Gnojnica naj bo močno razredčena z vodo, nato pa čim bolj enakomerno razdeljena po vsem pašniku.

Vasco da Gama

V začetku 8. stoletja so južni del Pirenejskega polotoka zavzeli mohamedanci. Vtisnili so mu svojo kulturo in mu skušali vtisniti tudi svojo vero. Krščanski narodi na severnem delu polotoka pa so se dvignili proti mohamedancem in končno osvobodili svoje rojake na jugu.

Portugalci pa so hoteli vzeti Arabcem vso Severno Afriko in jo pokristjaniti. Prvi mož, ki je na to mislil, je bil Henrik Pomorščak, sin tedanjega portugalskega kralja Ivana I. Zavzel je utrdbo Cepto v Severni Afriki. Toda Portugalci so hoteli še več: priti s svojimi ladjami v Indijo. Ker pa so bile vzhodne dežele ob Sredozemskem morju v oblasti Arabcev, so začeli misliti na to, da bi v bogato in bajno deželo Indijo prišli okoli Afrike. Manuel, naslednik kralja Ivana I., je poveril vodstvo svojih ladij tedaj šele 28 let staremu plemiču z imenom Vasco da Gama, naj odpluje z njimi v Indijo. (Vasco da Gama rojen 1469. v pristanišču Sines.) Ta se je takoj vkrcal s 150 možmi na štiri ladje in dne 8. julija odplul iz pristanišča Rastello. Pluli so mimo Kapverdskih otokov k otoku sv. Helene, od tu pa k rtiču Dobro nade, do kamor je bil 10 let prej priplul pomorščak Jernej Diaz. Tu so bivali črnici, ko pa je prispel k izlivu reke Sambezi, so se pojavili na obali ljudje s turbanom na glavi. Vasco da Gama se je zavedel, da biva v območju mohamedancev. Arabska trgovina je bila tedaj razpredena po vsem Indijskem oceanu in Sredozemskem morju. Arabci so se neprestano bojevali s kri-

stjani in zasedli mnogo krščanskih dežel. Tukaj je tudi da Gama prišel v nevarnost, da se Arabci polastijo njegovih ladij, nje same pa pobijejo ali odpeljejo v sužnost, zato je odplul dalje proti svojemu cilju Indiji. Po prijetni vožnji preko Indijskega oceana so prispeli Portugalci v Kalkuto, sedež indijske trgovine. Ko je da Gama izročil pisma svojega kralja indijskemu, je nakupil dišav, postavil na obali križ in portugalski grb ter se je vrnil na Portugalsko. Ladje so se zaradi vetra razpršile, a so se vendarle 10. jul. 1499. vrnile v Lisabono. Od 150 mož je ostalo le 55 živih, ostali so na potovanju pomrli. Njim in njihovim mrtvim tovarišem gre nesmrtna slava, kajti pomen tega prvega potovanja okoli Afrike v Indijo je bil vsestranski. Odkrita je bila neznana pot, Portugalci so iz Indije prodirali na vzhod, na Malako, Dišavske otoke in Kitajsko. Kmalu se je pozibavala na Indijskem oceanu množica portugalskih vojnih in trgovskih ladij.

Vasco da Gama je čez nekaj časa zopet odšel v Indijo. Mnogo dobrega je storil svoji domovini in ondodnim domačinom. Toda kmalu je obolel. Vzorno se je pripravil na smrt. Do zadnjega je bil pri polni zavesti.

V božični noči (nocte Natali), 1. 1524. ob treh zjutraj je Vasco da Gama umrl.

Ko so zvedeli za njegovo smrt, je zavladala splošna žalost. Truplo so položili v mrtvašnici usmiljenih bratov, odeli so ga z plaščem viteзов Kristusovega reda, kar

Nedelja, 24. avgusta:

7.30 Jutranja glasba.
19.30 Polurna oddaja.
20.15 Večerna pesem.

Ponedeljek, 25. avgusta:

7.15 Pouk slovenščine
20.15 Poročila.

Torek, 26. avgusta:

7.15 Zgodovinsko predavanje
20.15 Poročila.

Sreda, 27. avgusta:

7.15 Glasba s plošč.
20.15 Poročila.

Četrtek, 28. avgusta:

7.15 Pouk slovenščine.
19.30 Polurna oddaja.
20.15 Poročila.

Petek, 29. avgusta:

7.15 Literarno predavanje
20.15 Poročila.

Sobota, 30. avgusta:

20.15 Poročila.

7.15 Aktualni komentatorji.
Morebitne spremembe v času bomo objavili v radiu.

Za dobro voljo

Pri zobozdravniku

Seljak je prišel k zobozdravniku in prosil, naj mu izruje škrbino.

»Sedite!« mu je odkazal stol. »Odprite usta!«

Možak je sedel in zinil, da mu je v ustih kar zaškrpalo.

»No, tako strašno vam pa tudi ni treba zijati«, se je zobar porogljivo namuznil.

»Oprostite, mislim sem, da pojdejo klesče v usta...«

»Seveda pojdejo«, je odvrnil, »Ampak jaz nameravam ostati zunaj...«

Opravičeni razlogi

Gospodar je imel hlapca, ki je vselej, kadar je bil sam, prenehal z delom in legel v senco.

Nekoč ga je zalezal na travniku prav, ko je odložil koso ter se zleknil pod drevesom.

»Lenuh ti grdi!« ga je nahrulil. »Nisi vreden, da te obseva božje sonce!«

»Vem«, je odvrnil hlapec mirno. »Zato sem se pa umaknil v senco...«

Šoferska

Neka gospa je iskala izvežbanega šoferja. Ko se ji nekdo predstavi, mu pravi:

»Veste, pri nas bo pravzaprav največ vožnje ob nedeljah. Med tednom boste pa v vili pometali stopnice, otepali preproge in delali na vrtu.«

Šofer: »Oprostite gospa. Kakšno zemljo pa imate na vrtu?«

Gospa: »Zakaj pa to vprašate?«

Šofer: »No, če bi bila ilovnata, bi lahko mimogrede še opeko žgal.«

Pomagalo je

Krajnik: »Kako je to, da se nič več ne ježiš na sosedove kokoši?«

Zadre: »A, to je bilo tako. Preje ni nič pomagalo, če sem se še tako jezil, vedno so bile sosedove kokoši na mojem vrtu. Nekoč pa sem ponoči nastavil jajca pod grmovje in pripravne kraje. Drugi dan, ko je bila sosedova gospodinja na svojem vrtu, pa sem vzel košarico in vpričo nje pobiral debela jajca. Od takrat ni nobene sosedove kokoši več na mojem vrtu.«

Po ameriško

Bolnik: »Nekaj me v nosu tišči, mislim da bo nahod.«

Zdravnik: »Trenutek prosim« — in gre k omarici, vzame neko stekleničico in pravi: »Poduhajte... Tako... Zdaj ste zdravi.«

Bolnik: »Koliko sem dolžan, prosim?«

Zdravnik: »Pet dolarjev.«

Bolnik vzame pet dolarjev in jih pomaži zdravniku pod nos rekoč: »Poduhajte... Tako... Zdaj ste plačani. Zbogom.«

je bilo največje odlikovanje Portugalske, ob njem pa položili zlat meč.

Po njegovi želji, ki jo je izrekel pred smrtjo, so l. 1539. prepeljali njegove zemeljske ostanke na Portugalsko.

Portugalska oblast v Indiji se je v 16. stoletju vedno bolj večala, v 17. stoletju pa so Nizozemci, Francozi in Angleži prevzeli njene bogate kolonije. Le Diu, Goa, Daman, Makao in del Timorja še spominja na njeno blestečo preteklost, ki se je začela z drznim potovanjem Vasca da Gama.